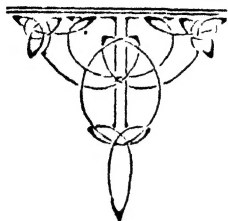

తె ర చా టు

ర చ య త :

కవికోకిల, కవికావిలాస, ఉరయనామనామ

జి. జా ష వ క వి

శ్లోకార్థ :

నేంకట్రామ అండ్ కో.

బెజవాడ - మద్రాసు

తెరచాటు

(సాంఘిక నాటకము)

రచయిత :

కవికోకిల, కవిరావిభారద, ఉభయశాసా ప్రవీణ

జి. జాషువకవి

వినుకొండ

ప్రబలిషర్ :

వేంకట్రామ అండ్ కో.,

బెజవాడ - మద్రాసు.

1946

ప్రథమ మంత్రము

౧౦౦౦ ప్రశ్నలు

18—12—46

శంకరాచార్య పద్య ప్రాస,
పద్యములు :: ఏలూరు.

భూమిక

దాదాపెనిమిడిండ్లకు ముంగు, ప్రజామిత్ర సంపాదకు లయిన శ్రీయుతులు గూడవల్లి రామబ్రహ్మంగారు - ఒక సాంఘిక నాటకాన్ని నాల్గంకాలలో వ్రాసిన యుక్తమ రచయితకు, వేయన్నాట పదహారు బహుకరింతుమని పత్రికలో ప్రకటించినారు. నాటిపోటీకి వ్రాసిన 43 రు రచయితలలో నే నొకడనై ఈ నాటకాన్ని వ్రాసినాను. వారే కారణంచేతనో గ్రంథములన్నీ మూడుమాసాలించుకొని తగిన పరీక్షలు చిక్కలేదను నెపంతో నెవరిగ్రంథాలు వారికి ముట్టజెప్పినారు.

నా మనస్సును శీఘ్రస్థాయున్న, పెక్కు విషయాలను సమకూర్చుకొని నేనీ నాటకాన్ని వ్రాసినాను. సంస్కరణాభిలాష నాకు మిక్కిటంగా కలదు. కథ శేవలం కల్పితము. బాలవితంతువుల వృద్ధయావేదన, తత్ఫలితంగా కలుగు నవర్థాలు నేటి యింగ్లీషు వైద్యుల నిష్కరుణ, సహితమల స్వార్థపరత్వం, ముసలి మగళ్లు, పడుచుపెండ్లాలతో ఆనుభవించు కష్టాలు మున్నగు విషయాలను లోకానికి తెల్లడించడమే నా ముఖ్యోద్దేశం. నాటకంలో స్వగతాలుగాని, పద్యప్రబల్యం కాని లేదు. మూడు గంటలకాలంలో నాటకం ముగిసి, ఏరవంత అభినయం చేయ కర్తవ్యం, కథాప్రియులైనా ప్రదర్శించుకొనగల పాఠ్యసంకల వివాదాంత నాటకమిది. భాష వ్యాకరణానికి. శేవలం వచన నాటక మవతచ్చును. సహజ రసోత్పత్తికి ఆహతి కలుగునని నాటకంలో పద్యములకు తావీయరాదను రసజ్ఞులవిమర్శ కీ నాటకాన్ని వదలుచున్నాను. నా అనన్య శ్రమండా దీనిని ప్రదర్శించరాదు. అట్లు ప్రదర్శించువారిపై తగిన చర్య తీసుకొనబడును.

గ్రంథకర్త

జి. జాషువ

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు :

ప్రహేరుడు—(సంఘసంస్కర్త)

బ్రహ్మకాశ్మీ—(ప్రహేరునితండ్రి సహితవ బ్రాహ్మబుడు)

కామకాశ్మీ—(ఒకానొక సహాధునిడు)

రామచంద్రులు—(సహాధునిడు)

కిశోర కుమారుడు—(ఒక ఆధునిక కవి)

స్త్రీలు :

బుచ్చిరామమ్మ—(బ్రహ్మకాశ్మీగారి భార్య)

రాజ్యలక్ష్మి—(కామకాశ్మీ భార్య)

కాశ్యపల—(బ్రహ్మకాశ్మీ కోడలు - ప్రహేరుని భార్య)

కల్యాణి—(బ్రహ్మకాశ్మీగారి కూతురు - బాలవితంతువు.)

తెరచాటు

ప్రమాంకము

(ఒకటవ రంగము)

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి యిల్లు-ప్రమాదు డీజిచ్చేలో కూర్చుండి, భారతి చదువు చుండును.)

ప్రమా:- (భారతి తిరుగవేయుచు - వికసించిన ముఖంతో)
నమేవ్! ఒకమా రిలా గా ?

(శ్యామల ప్రవేశించి)

శ్యామల:- ఏమిటండీ! (పుస్తకమువంక చూచి) ఏమిటా పుస్తకం (భారతి అని చదివి) ఈ నెల భారతేనా ?

ప్రమా:- ఈ నెట్టే! (బొమ్మచూపుచు) ఈబొమ్మనుచూడు! ఎంతోరమందో!

శ్యామ:- (చూచి) (మూతి విఱచి) ఏమిటీబొమ్మ! అబ్బే! అంగమొలతో! చీ! చీ! ఆ కళ్ళేమిటి! ఆ చేతులన్నీవంకర! ఏమిటండీ! భారతియిప్పుడు బాగుండడవ్వదంటారు ?

ప్రమా:- అయితే, యీ బొమ్మలోయన్న అందం నీకు బోధపడ లేదన్నమాట.

శ్యామ:- (అనిష్టమున) మీకు బోధపడడేదో చెప్పరాదా ?

ప్రమా:- పిచ్చిదానా! ఇవీ రోమన్ శిల్పం; శిల్పానికీప్రాణం తెచ్చినవారుకదులే, రోమన్లు! అసలు ఏకశైలనా కొంత

తె ర చా టు

పరిచయం కలవారిక్కాక అందరికీ బాగా యుండదు. కళను గుర్తించడంకూడ ఒకళ.

శ్యామ:—మీరు మరీ నన్నంత మూఢురాలిని చేయకండి! ఇందులోయున్న కళేమిటేం, ప్రేతకళ. కూరలో యుష్ప లేదంటే, దానిరుచి నీకు తెలియదంటూ.

ప్రమా:—అట్లా అనడంకాదు. ఇప్పుడు భాగవతం చదువుతూ యుంటే కలిగే అనందం భారతం చదువుతూఉంటే కలగదు. అంతమాత్రంచేత భారతంతో భాగవతం సాదాతుందా? కవిత్వానికి భారతకవిత్వమే ప్రమాణం.

శ్యామ:—ఏమో! ఆ మెలుకువలన్నీ నాకు తెలియవు. చెవికి కంటికి యింపుగా యుంటేనే మాకు నచ్చుతుంది.

ప్రమా:—అంతలోయున్నది మీ ఆడవాళ్ళ తెలివి. మోడుగు పూవు ఎట్టగా, అందంగా ఉన్నంతమాత్రంచేత సంబంధం కలిగిచేస్తావా? దాన్లో గుణాన్నిబట్టి,

శ్యామ:—పోసితేంషి, మీ మగవాళ్ళదే తెలివి. ఆడవాళ్ళ దేమున్నది? యీ అయోమయస్థానాలు చెప్పికాదు. మనవారు మోసం చేస్తున్నదిలోకాన్ని. మీరుకూ: సంఘ సంస్కరణమంటూ లెక్కెరిస్తారే. మీకుకూడా మామీద నిరసనభావమున్నదీ?

ప్రమా:—సంఘసంస్కరణకు నీవీకేం సంబంధం. ఇవి అలిత కళలు. కళాప్రసంగం వచ్చింది కాబట్టి అంటున్నా. ఆడ వాళ్ళకు తెలివి లేదని కాదు, ఆడవాళ్ళిష్టసిష్టం దంతెంత

చదువుల్పడివి ఎంతెంత పనుల్చేస్తున్నావో నాకు తెలియదూ! గృహలక్ష్మి పత్రిక్కాడవాళ్ళ రాతలేగా జీవం పోస్తున్నది.

శ్యామ:—మరేలేంకీ, మీరొక్కరు వీకులాడే అవుతుందటండీ! సంఘసంస్కరణ మంటే, యెంతబలం, ఎంత ధనముండాలి. ఈ కాకులు మిమ్మల్ని గెలువనిస్తారూ! ఏమిటో మీగోల మీది. వినేవారేరి! అయ్యేపను అవుతునే యున్నై. మీచెల్లెలు బ్రతుకు చూచారుగా! పుట్టి పుట్టకముందే ముసుగేసి కూచోబెట్టారు. మీ నాయన గారికీ విషయాల్లో మహావిశ్వాసం; నోరు మెదపడానికి నల్లకాదు.

ప్రమో:—మాకల్యాణి పెండ్ల నాకీపాతంనేర్పింది. అప్పడూ! నాకింతమాత్రం ధైర్యం లేకపోయింది. (కోపము తెచ్చుకొని) ఇప్పుడైతేనా! డొక్క బద్దలేసేవాణ్ణి! (అని పుస్తక మవ్వలికి విసరును.)

శ్యామ:—(నవ్వుచూ) ఎవరిమీద, ఈకోపమంతా? భారతి మీదనా?

ప్రమో:—ఎవరిమీదనా! చూస్తుంటావుగా రోజు మా నాయనగారిని! నన్నా! ఆయన యెడ్డెమంటే నేనుతెచ్చం.

శ్యామ:—(విచారంతో) మీనాన్నగారు మీరు వాదించు కోవడం, ఆయన కోపమంతా నామీద చూపడం మధ్య నాకొచ్చింది చావు.

తెరచాటు

ప్రమో:—ఒసేవ్ ! నీ కిచ్చే చెప్పడం విను. నీ చేయి భయపడ నవసరంలేదు. అయిననుట్లుగు కానీ నేను యుండదలచుకో లేదు. కాబోతే వేరే సాధారణ పెట్టుకొందాం, నాభాగం నాకిమ్మంటే రోగం కుదుస్తుంది.

శ్యామ:—అప్పుడూ నలుగురూ అంటారుగా ! పెండ్లాం రాగానే చీలకీసిందనీ ! అదీ నాకే.

ప్రమో:—మనకూ ! ఏమోవ్, నలుగురితో పనిలేదూ పడు గురుతో పనేదూ. అభిప్రాయభేదాలొచ్చాక ఆ ఇంట్లో యుండరాదు. లోకానికేం అనేకవిధాల మాట్లాడుతుంది. నాడిద్యమన్నో సన్ననడంలే?

శ్యామ:—మీకేమండీ ! మగవారు, చెల్లించుకొంటారు !

ప్రమో:—నాకూ ఏమీలేదూ, నీకూ ఏమీలేదూ. ఈయన వాలకం నాకేం బాగాలేదు. సత్కాలకని సంతర్పణకనీ ఇప్పటికే బోలెడుసామ్మగుండన్నోబోసాడు. ఇంకాయుండే ఉన్న కాస్తపోతుంది. లేనిరోజు పెట్టేవాడెవడు ? చేతిలో బెల్లమున్నంతమట్టుకే.

శ్యామ:—అసలుమీకూ ఈయూరుతగదండీ ! ఇదిఅనాచారిపు కొంప. చదువుకొన్నవాళ్లా ఏమన్నాగా! వట్టిమాయముండా కొడుకులు. మీరు మీఉన్నతాశయాలన్నీ, నీళ్లతో చెప్పి బోజే, వీళ్లకు ఒళ్లు మండుతుంది. పైగా శశిస్తారూ ! ఏ మద్రాసులోనో, ఏ బాంబాయిలోనో యుంటేగాని మీ బోటివాళ్ల ప్రయత్నాలెక్కవు.

ప్రమో:—ఈ యూరివాళ్లకు చదువెందుకు; పాట్టబోసు కోవడమే చదువు. చూస్తున్నావుగా. ఒక్కసూక్కులుంటేనే పుట్టినాటినుంచి ఎల్లున్నదో, ఇప్పుడూ అట్లానేఉన్నది. గొత్తెతోకకుమలే. పాప మాకిశోరకుమారుణ్ణిచూడు. అతడొక్కడూ ఊరికల్లాకవి. వాడిమొహంచూలేవాడెవడూ? బ్రతికినవాళ్లం చూచి మనవాళ్లు నవ్వుతోపించుకుగా! వట్టి కుళ్ళు.

శ్యామ:—మరచా! ఆ అబ్బాయి, పద్యాలూ భారతీలో పడుతూ యుంటుంటాగా!

ప్రమో:—ఒక భారతీలో యేమిటి! అన్ని పేపర్లలోనూ పడుతూఉంటుంది. నిజం గొట్లాడితే కవి అంటే అతన్నే చెప్పాలి.

శ్యామ:—అట్లాగుటండీ! సిచ్చిబాగులవాడల్లేయుంటాడు. ఆ రెల్లి చేసుకున్న పుణ్యం.

ప్రమో:—అనినంటే ఈ బ్రాహ్మణకు మంట.

శ్యామ:—అయ్యో! యెందుకు.

ప్రమో:—ఎందుకూ? మన కులంకాదుగా.

శ్యామ:—రామ! రామ! కులానికి తెలివితేటల కేమిలంక?

ప్రమో:—సరే కులానికొక తెలివి, కులానికొకరంగు, కులానికొక రూపంగానూ; మనవారు నిర్లయిస్తా. ఇప్పుడిప్పట్టిలు, పబ్బలాటలు, ద్వేషాలు, యుద్ధాలు వచ్చేదంతా ఈ వర్ణ ద్వేషంనుంచేగా ఇప్పుడిట్టికి అబ్బినియాకు యుద్ధం.

త ర చా టు

శ్యామ:—(వింతగాచూస్తూ) మళ్లా! యుద్ధమొచ్చిందీ? దేనికా తగాదా?

ప్రమా:—ఇంకేముంటుంది. నల్ల, తెల్ల రంగుశదమే! ఇంత టిలో యుద్ధమాగ దంటున్నారు. దీన్నో ప్రపంచయుద్ధ మొస్తుందట.

శ్యామ:—రానివ్వండి! అట్లన్నా నాశనమై పోతుంది పాడు భూమి. లెండి, భోజనానికివేళైంది.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము.

(అబ్రహేండ్ల వయసుగల కళ్యాణికి తలదువ్వచు బుచ్చిరామయ్య వసారాలో కూర్చుండి యుండును.)

బుచ్చి:—కూతురు వెంకటకలు ముద్దుపెట్టుకొని హీన స్వరముతో) నీలాల వంటిమాలమ్మ వెంకటకలు మంగలి వానికత్తి కర్పించాలి కాబోలు. ఒక్కగానొక అడు నలుసు. నా చేతులారా మాలమ్మకీ యగన్నాల్లతెచ్చా. పాపిష్టిదాన్ని, బ్రతికిగన్నాల్లు దీనికడుపునకన్నాలు దాచాను. కళ్యాణి, కన్నీళ్ళైయింట తిరుగుతుంటే, ఎల్లాధరించాలో ఈ దుఃఖం.

కళ్యా:—(తిరిగి తల్లి వంకచూచి) అమ్మా! నా వెంకటకలు తీయిస్తారుటే?

బుచ్చి:—ఇప్పుడుకాదమ్మా, ఇప్పుడుకాదు.

కల్యాణ:—(గోమునభినయించుచు) అ పాపం, ఏం బాగుంటుందమ్మా! బోడితల? పాదూ? (మరిపముతో) మరే! అమ్మా మరే! అన్నయ్యలాగ క్రాపుచేస్తే బాగుంటుండే. చొక్కా వేసుకుని, బూడ్సులు పండ్లం వేసుకోవాలని ఉండే.

బుచ్చి:—(మెటికలు విడిచి ముద్దు పెట్టుకొని) ఎంత పిచ్చితల్లి వే! ఎంతమాయకురాలివే! అమ్మా, (అని విచారపడును).

కల్యాణ:—అమ్మా! నాయనమ్మా! వారానికొకమాటు బోడి గుండు చేయించుకొంటుండే! ఎందుకే, చీ! పాదూ! నున్నగానూ! అందానికటే!

బుచ్చి:—అందానిక్కాదుతల్లీ! మొగుడు చచ్చినవాళ్ళకూ వెంట్రుక లుంచరు మనకులాల్లా.

కల్యాణ:—నాయనమ్మ మొగుడు చచ్చాడటే? ఎప్పుడూ? కాబట్టే నేనెఱిగినాక ఎన్నడూ మనంటికి రాలా!

బుచ్చి:—(నవ్వి) ఛీ! కొంటెముండా! ఎళ్ళో! నీ కెందుకే పెద్దవాళ్ళ పోకిళ్ళు, నాపచానిమాటలూ! ఎఱిగినాకట... ఎన్నాళ్ళనుంచెరుగో!

కల్యాణ:—(గోమునభినయించుచు) అమ్మా! నాకూ బొట్టూ, కాటుక పెట్టుకొని మనదొడ్లో పూలన్నీ పెట్టుకోవాలని ఉండే, ఏమే, అమ్మా! పెట్టవూ? పండగనాదూ!

బుచ్చి:—(చింతతో బుజ్జగిస్తూ) తల్లీ! నీ అచ్చట ముచ్చట లగ్గిపాలై తాన్నాల్లేండే. నాబంగారుతల్లీ! అట్లాఅనకు.

కల్యాణ:—అ! అ! మీరంతా పెట్టుకుంటున్నారటగా అమ్మా!

తెరచాటు

బుచ్చి:—ఆ భగవంతుడు నీకర్మమిలాకొల్పి మాకన్నుల్లో
నిప్పులైలిగాడు తల్లీ! నువ్వుపెట్టుకో కూడదే!

కల్యా:—ఆ, ఆ. ఎందుకేమిటి?

బుచ్చి:—నువ్వుముండమోశావుతల్లీ! ముండరాల గాశాడే
భగవంతుణ్ణీకూ

కల్యా:—పోద్దూ! ముండమోశానా! ఎప్పుడమ్మా! నేనే
మ్మాయాలా! మొన్న నాదిన్న బిందెతో నీళ్లుమోశా!

బుచ్చి:—కాదే! అమ్మా, కాదు. ముండ మోశావంటి నీ
మొగుడు చచ్చాడన్నమాట.

కల్యా:—(జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) ఆ- ఆ వేళ- ఆ వేళ,
మామయ్య చచ్చిపోయాడనీ, మీరంతా యేడ్చారే!
అయినా?

బుచ్చి:—ఆ. ఆ మామయ్యే మా కొంప ముంచిపోయింది.

కల్యా:—అమ్మా! మామయ్యల్పస్సే ముండమోస్తారుటే?
వదినెకూ అన్నయ్య మామాతాటే?

బుచ్చి:—కాదమ్మా! మేనటికమని, నిన్నిచ్చిచేస్తే, మేనటిక
మేటో కలిసింది.

కల్యా:—అమ్మా! మరే! మరే! మామయ్యే. ఒహమా
కొచ్చి నన్నెత్తుకతిప్పాడే. ఇంక నన్నెత్తుకొచ్చిపీమామయ్య
లేరూ?

బుచ్చి:—(తనలో) అయ్యో! ఈ వెళ్లిగలిగి నన్ను ఓదార్చునో
తెలియదు.

(శ్యామలప్రవేశించి)

శ్యామ :—అత్తయ్యా ! నీకొడుకు నొక్కమారు కేకేయి !
కాఫీకూడ పుచ్చుకోకుండా ప్రొద్దున వెళ్ళాడు. ఇంట్లో
కూరలేమీలేవు.

బుచ్చి :—(ఓసుక్కుంటూ) ఏంకూరలే, ఏదో ఒహటి తగ
లెయ్యి (కల్యాణితో) అమ్మా ! అన్నయ్యను పిలుచు
కొస్తావా?

కల్యా :—ఉ, హూ, నేను వెళ్ళనూ.

బుచ్చి :—(గడ్డము పట్టుకొని) వెళ్ళమ్మా ! వెళ్ళు !

శ్యామ :—కల్యాణీ ! వెళ్ళివా? మీ అన్నయ్యవచ్చాక మనం
గ్రామఫోను పెట్టుకొందానే.

కల్యా :—(సంతోషపడుచు) నాతోడూ? ఒట్టయి !

శ్యామ :—నీతోడు, ఒట్టు.

కల్యా :—(పరుగెత్తును.)

బుచ్చి :—(నవ్వుతూ) అమ్మాయో ! ఇదీ మహా పెంకిముండ
సుమా ! నాతోయేమేం ప్రసంగిస్తుందో విన్నావా? అన్ని
మూడూసులు.

శ్యామ :—వింటూనే యున్నా ! ఏమయితే, యేం సుఖం.
ఈతను వెలా తెల్లార్చుకుంటుందో ?

(నిష్క్రమింతురు.)

మూడవ రంగము

(కామశాస్త్రీ యిల్లు తాళము వేసి యుండును.)

కామ:—(ప్రవేశించి తాళంతీసి) ఏమేవ్! పలుకవూ!
ఉన్నావా? (తెరలో భార్య రాజ్యలక్ష్మి)

ఊ, ఉన్నా! చావలా?

కామ:—(కాళ్ళబాధ నభినయించుచు) అబ్బా! ఊరంతా తిరిగి
కాళ్ళ పొక్కులెత్తినై. (అనినుంచముమీద కూలబడును)

(రాజ్యం ప్రవేశించి)

రాజ్య:— అవునుగానండీ! నన్నింటో పెట్టి, బయట తాళం వేసుకు
పోతారే? నేనెలుగుననుకొన్నారా? పులుగుననుకొన్నారా?
ఎంతపాపమెక్కడా లేదే?

కామ:—నీకూ బయటికి రావలసిన పనేమున్నది. కావలసిన
వన్ని తెచ్చి పడవేళాగా? హాయిగా వండుకొని, నాకింత
పెట్టి, నీవెంత తినూ, రాణీలాగుంచూ! అమ్మాయికూడ
యింట్లో లేదాయె; ఇంక నాలుగు రోజుల్లాకానాదు. నీకు
పనికొంత సలీసుగా యుంటుంది.

రాజ్య:—(చేతులు జాగించి) ఆహా! ఇంకేం కావాలి రాణీ
పోయా! నా హాయి ఏం జెప్పను. (మూతి విడిచి)
ఈ కూటికి ముగించాచి కాబోలు వచ్చింది, ముప్పి
కూడూ, నాలుగిండ్లదుక్కుంటే దొరకదూ! అబ్బా!
ఎంత చక్కగా చెప్పారూ!

కామ:—ఒకేవ్! కేకలువేయకు సుఖంగా కూడాగుడ్డయుంటే చాలదుటే. లోకమంతా దానికేగా పాకులాడేది? నీవు కోరినసామ్యము చేయిస్తాని, కోరిన బట్టలు కొని యిస్తాని, నీకున్నన్ని సగలీ వీధిలో యెవరికున్నాయో? చెప్పు. ఇంకా నీకు లేందేమిటి? అమ్మాయి నెట్లా చూస్తున్నానో నిన్నలా చూచుకొంటున్నా!

రాజ్య:—అవును! సత్యంగా బ్రతుకు. నేనొక అమ్మాయినే మీకు. సామ్యులట, ఎందుకీ సామ్యులు. బరువుచేటు. నా యెళ్ళ నాకు బరువై యేడుస్తున్నా! మొగుడనీ, మొద్దులనీ, మంచనీ, చెడ్డనీ, లేనప్పుడెందుకీ సామ్యులు. (కొంచెము రూక్షంగా) అసలు నీయీదుకు పెళ్ళేమిటి? పెటాకు లేమిటి? మాయుసురు పోసుకోవడాని కాగనీ.

కామ:—ఒకేవ్! అమ్మాయికి సంబంధాలకని ఊరంతాతిరిగి తిరిగొచ్చా! కాస్త ఒత్తగిలనీ!

రాజ్య:—నిన్నుచేసుకొని సుఖస్తున్నాగా? ఇక అమ్మాయిని గుంటలో దించడానికా తిరుగుచున్నావు. (మెటికలువిడిచి) హర! హర! ఎన్నిప్రాణాల కెసరుబోస్తున్నారా? మీపాడె గట్టా!

కామ:—నీతాడుతెగా! నీకుసుఖమెందుకులేదే? పూవులాగా పూజించుకొంటూంటే నాకన్న మంచిమొగుడు దొరుకు తాట్టే నీకూ!

రాజ్య:—(మూతి పొడిచి) ఊ; హూ! యీడాబోడైన వాళ్ళని ముచ్చట పడుతున్నాను లోకులు! సిగ్గులే నీకూ!

తె ర చా టు

కామ:—ఈడు జోడైనవాడే అయితే, నాకమల్లే కూచో
బెట్టి మేపుతాడేమిటి ?

రాజ్య:—అంతభాగ్యమే కలిగేయుంటే పాదపూజ చేసుకో
లేకపోయానూ ?

కామ:—మరి, నే జేసిన పాపమేమిట ? నన్ను పూజించుకో
రామా ?

రాజ్య:—నిన్ను పూజించిన చేతులు పుచ్చిపోతై.

కామ:—రామ ! రామ ! నీకేమన్నా పోగాలమేమే. ఆఖరుకు
నా కొంప ముంచేట్టున్నావే.

రాజ్య:—మా వంశానలేకూ, వంగడానాలేకూ ?

కామ:—(సంతోషపడుచు) అది. అదేకావాలి ! నేనూ ! పెద్ద
వాడైపోయానా ? నాకూ దిక్కు, మొక్కు లేకూ ;
ఆ ఒక్కబిడ్డ, దాన్నేఅయ్య చేతుల్లోన్నపెట్టి సంసారం
నీ చేతి మీదుగా జరుపుతుంటే అదేనాకు పదివేలు.

రాజ్య:— నా కెందుకూ పాడుపీడ ! ఒక్కదాన్ని. ఎవరి
సంసార మేయేట్లోకలిస్తే నాకేం, నాకుమాత్రం బిడ్డలా ?
పాపలా ?

కామ:—నీవు చూడకున్నా మానెగాని, ఇంతలో సంసారా
న్నెందు కేట్లో కలుపుతావు, ఊరుకో ?

రాజ్య:—ఊరుకోక, ఎవరూ ఇక్కడ ఉరిబోసుకోవడంలేకూ.

కామ:—మాట్లాడితే వీడ, ఇదీవరస, సరసమైన మాటవిందా మంటే ఎన్నడూ లేదుగదా! అంతాపెళ్ళును.

రాజ్య:—(చీదరించుకొనుచు) అవ్వతో వసంతాలాడినట్టు నీతోనే సరసమాడాలి? (అని బుగ్గనలుపును)

కామ:—(మంచమునుండి లేచి కూర్చుండి విసుగుకుంటూ) ఈ మూతిపోట్లు పడలేక ఊళ్ళో పొద్దుబుచ్చుకొని వస్తూ యంటా! పిశాచిముండా! నా ప్రాణానికి లేనిపోని అవస్థ పెట్టుకున్నానుగదే! నీ పాడే బిగించా!

రాజ్య:—ఎన్నడంత పుణ్యం. నీబోటిముసలి మొగుడ్తో కాపరం చేసే కన్నా...

కామ:—నిన్నన్న లాభంలేదు (తలయూచి) కాలాన్ననాలి. ఒకేపు నీ కెంత పొగరున్నా? భర్తనిలా ఎదిరించకూడదూ. పూర్వం ప్రతివతలంతా ముసలి భర్తల్లా కాషణ్యాలెచ్చియ్య లేదూ; నీ నొప్పినే ప్రొద్దుపొడిచిం దనుకున్నావూ? చ్యవన మహర్షి వేయ్యేండ్లు తపస్సుచేసి, సుకన్యం చేసుకున్నాడట; పండ్రెండేళ్ళ దాన్ని (నమస్కారం చేసి) పరమయిల్లాలు, ఆ పెనిమిటికి అడుగులకు మడుగులాత్తి, శుశ్రూషల్పేసి ఆయన అమృతహం సంపాదించుకొన్నడట. ఆ కథలన్నా చదువుకోరాదా బుద్ధి వస్తుంది.

రాజ్య:—ఈ కథలేగా అడవాళ్ళ కొంప దీసింది. వెయ్యేళ్ళు బ్రతకడం వట్టిదే? పెండ్లాడడం వట్టిదే? పాపమీ కథ చదివేనా, నా కోసం తాము పెండ్లికి తయారైంది.

తరచాట

కామ:—(ఆశ్చర్యముగా చూచి) వట్టిదీ! వట్టిదీ! భారతమే వట్టిదిగా? హరి! హరి!

రాజ్య:—వట్టిదిగాదూ! గట్టిది. ఎట్టిదైతేనాకేం? ఎవరికో కావలెనన్న వారితోచెప్పు యీకథలన్నీ.

కామ:—నీకవసరంలే? పుణ్యకథల్లో?

రాజ్య:—పుణ్యాలూ? పాపాలూనా? ఈకథలే, విసివిసి, ఇదిగో స్వర్గంలోపడ్డా!

కామ:—అయితే నాతో నీకుకష్టంగానేయున్నదీ? ఒకేవ్! నీచావు మూడిందనుకో! ఊరుకొంటున్నానని నోరుమహా పారేసుకుంటున్నావే? నీకష్టమెంతజేసు, నీవెంతజేసు, తప్ప గొయ్య! స్తంభానికి విటిచిక్చేస్తా (అనిహుంకరించును.)

రాజ్య:—(లేచి రూక్షస్వరంతో) వణుకుతున్నారూ, నువ్వు కొట్టనూ, నేనుపడనూ! అబ్బో! మొనగాదు బయలు దేరాదు. పై నడెబ్బపడనీ! గావిలోనో, చెర్లోనోపడి నీకొంప వేలాంవేయించకపోతే మారుపేర్ల బిలువు. ఆహా!

కామ:—(భయం నభినయించుచు మంచందిగి భార్యకాళ్ళు పట్టుకొని) ఒకేవ్; నీకాళ్ళకు మొక్కుతా. నన్నురక్షించు. ఊరకేలన్నాను. నిన్నుకొట్టడానికి చేతులొస్తాయిలే!

రాజ్య:—(విడలించుకొనుచు) ఇదా నీబంధారం? మాటంటే చెల్లించుకోవాలి, అదీ పౌరుషం.

కామ:—లేదులేవే, ఇకననను. చెంపలువేసుకుంటా.

(తెరలో)

కామశాస్త్రులుగారూ! ఓ కామశాస్త్రులుగారూ!

కామ:—(వినుట నభినయించి) ఎవరండీవారూ?

(తెరలో)

నేను కరణంగారబ్బాయిని;

కామ:—ఏమిటి? నాయనా?

(తెరలో)

మీదొడ్లోకి పాముచ్చిందండీ!

కామ:—(కరణంగారుపడి అటునిటుపరుగెత్తుచు మంచమెక్కి)

అమ్మబాబో! పామే? (భార్యతో) ఒకేవే! ఆ తలుపు వేయవే. ఇంట్లోకి వస్తుండేమో!

రాజ్య:—(అటునిటు పాలించిచూస్తూ) మీరే వెయ్యండీ.

కామ:—నీదుంప తెగా! మగవాళ్ళనన్నా పిలవ్వే!

రాజ్య:—నువ్వు మగవాడవుకావు?

(తెరలో)

నన్ను రమ్మంటారా? అండీ!

కామ:—వద్దండీ? వద్దు (రాజ్యలక్ష్మితో) కుఱ్ఱవాడా? పడుచు వాడా!

రాజ్య:—ఎవరైతేనేమండీ? ఆడవకు.

కామ:—నీవలాయింట్లోన్నాచావరాదూ! ఎవరినన్నాపిలుస్తా!

రాజ్య:—నేనుంటేయేం ఇష్టమిదికూడానాకు ఘోషాతప్పమా?

తె ర చా టు

(తెరలో)

(తలుపుకొట్టును, భార్యతీయబోవవారిచి)

కామ:—వద్దండీ! రావద్దండీ! (భార్యతో) అట్లాఇంట్లోచావు.

రాజ్య:—మీరు మంచందిసి కాస్త ఎవరినన్నా పిలవండి.
అయ్యో! యేయింట్లో జొరబడిందో!

కామ:—నాయనా! కాస్త మీనాయనగార్ని కేక వేయి.

(తెరలో)

ఆయనకు పామంటే భయమండీ!

రాజ్య:—ఆ అబ్బాయి? కొద్దాడేమో! రానియ్యండి!

కామ:—(నోరు, నెత్తి బాదుకొనుచు) అబ్బ! వద్దే? నీదుంప
తెగా పడుచుముండాకొడుకూ (కంకమెత్తి) నాయనా!
మీనాయనగారినే పిలుపు. మేమిద్దరమేదో విధంగా
తంటాలుపడము.

(తెరలో)

పోనివ్వండి! నా కందుకు మీరే చావండి!

రాజ్య:—ఇదేంపాపమండీ! పామునిట్లోపెట్టుకొని పడుచు
వాళ్ళనానియ్యనంటారేమిటంటా కర్కం? రామ! రామా!
బూబునాయేంటి? పోనీ; నే నాయింట్లో చస్తాలెండి. ఆ
పాము నన్నే పీకుతుంది (అని గదిలోనికి పోవును)

కామ:—(రుద్దకంతంతో) ఏమండీ! కరణంగారూ! ఓ
అబ్బాయీ (తనలో) వెళ్ళారుకాబోలు (భార్యనుద్దేశించి)

నీ విక బయటికిరావే? నా మంచంక్రింద ఏదో జర, జర మన్నట్లుంది! (అని తొంగి తొంగి చూచుచు పిరిపడి) ఓయి బాబోత్రాచుపాము (అని మంచం దిగి వీధిలోనికి పరుగెత్తును)

రాజ్య:—(నవ్వుచు ప్రవేశించి) పాము గాదుటండ్లీ నలికండ్ల పాముట. వేళాకోళానికలా చెప్పాట్ట. వట్టి కొంటెబబ్బాయి తెంసి, నీ సంగతి బాగా కనిపెట్టాడు.

కామ:—(ప్రవేశించి) ఓరీ వీడిదుంపతెగా (భార్యపై నురుముచు) నీ విచ్చిన చనువలేయన్నది. వెధవ, వెధవంటానూ, ఎక్కణ్ణో! నేను బయటి కొచ్చేదాకా ఉన్నాడుగాదు ప్రేగుల్దీసే జందాలు వేసుకునేవాణ్ణే! (భైర్యము తెచ్చుకొని) వీపు చఱుచుకొంటూ) కాలాంతకుళ్ళగున్నాడే! ఎంత కంగారుపెట్టాడు అమ్మయ్యా (అని కూర్చుండును.)

రాజ్య:—ముసలివానికి నీకే ప్రాణాలమీద ఇంతా పేక్షయుంటే పడుచుదానికి నాకెంతుండాలి? నిజంగా పామైతే ఆ గదిలో విరగబడి చావాలనిగమా మీకోరిక.

కామ:—(నవ్వుచూ) పిచ్చిదానా! నిజంగా పామే అయి నిన్నే కరుస్తాయంటా; చూస్తూయూరుకుంటానూ, చించి చెండాడకపోయానూ!

రాజ్య:—ఇదిగో మీ ప్రతాపం.

కామ:—అఖరుకు నా ప్రతాపానికే వంకపెట్టావా? అదీ విషజంతువు. దానితో ప్రతాపమేమిటి? మనిషి మనిషి మీద ప్రతాపం చూపించాలి.

తె ర చా టు

రాజ్య:—నీ ప్రతాపమంతా నా ఒక్క దానిమీదనే పనికివస్తుంది.

కామ:—నేనేదో! మే, మే అంటున్నానని నీకు వేళాకోళంగానే యున్నది. (తలయూచి) ఆహా! నా మొదటిభార్యనామీద ఏమా పేక్ష. నన్ను చూచి యేం మురుసుకునేది. గదిమానం లే గడగడ లాడిపోయేది! చేయెత్తి దండం పెట్టుకోవచ్చు.

రాజ్య:—అప్పుడు నీవు పడుచువాడవు. తాను పడుచుది కాబోలు. ఇప్పటికి మూడైనవి, నీవు కాట్లోకిపోయేవఱకు కల్యాణాల్సేసుకుంటూయుంటే మరుస్తూ యుండాలి? అబ్బ! ఏమండ్రి మీచుప్పనాతితనం; ఇట్లా ఆడువానినెత్తుకు పిండుకుతాగే సంఘం ఎరొకటి లేదనుకొంటా. ఈసంఘం మింతట్లో బాగుపడదు. (కొంతతాళి) బ్రహ్మశాస్త్రులవారి కుమారుడు సంఘసంస్కరగానికికృషి చేస్తూన్నాడంటారు. నిజమో! వట్టిదో! అలాటివాళ్ళు పదిమందిచేర్చే చాలూ మమ్ము నుద్ధరించడానికి. మాకు లేకపోయినా ముందువాళ్ళ కన్నా చిక్కుతుండేమో ముక్తి.

కామ:—(ఉలికిపడిలేచి) బ్రహ్మశాస్త్రులహారంటే జాపకాని కొచ్చింది. పాపం వారి కోడలికి చాల జబ్బుచేసిందట! మఱచిపోయాను. (అని లేచి) చూచివస్తా నీవిల్లు కదలకూ! (నిష్క్రమించును)

రాజ్య:—పరధ్యానంమీద తలుపు తాళంవెయ్యడం మఱచి పోయాడే! (విచారంతో) వీడితాడెట్లాన్నా తెంచుకోనీ. (అని వెళ్ళిపోవును.)

ప్రథమాంకము సమాప్తము.

ద్వి తీ యాం క ము

మొదటి రంగము

(డాక్టరుగారి యిల్లు. డాక్టరుగారు స్నేహితునితో
చీట్లాడుచుండును. రక్తరముతో ప్రమాదుడు ప్రవేశించును.)

ప్రమా:— డాక్టరుగారూ! డాక్టరుగారూ! నా భార్యను
రక్షించండి! బాబూ! రక్షించండి!

డాక్ట:—(చీట్లముక్కలు వేయుచు) ఎట్లాయున్నది నీ భార్యకు?

ప్రమా:—బాబూ మనస్మరంతిలో లేకుండా పోయింది. కాళ్ళు
చేతులు చల్లబడ్డవి. తాము బిన్నా దయచేయాలి.

డాక్ట:—(ఆగమని సైగచేసి) ఇక దిగి రండి!

స్నేహి:—తురుపూ?

డాక్ట:—తురుపిప్పేటు

ప్రమా:—అయ్యా! ఆలస్యంలేదు. బాబూ! బాబూ!

డాక్ట:—ఉండవయ్యా మంచాటపడింది.

ప్రమా:—అయ్యా తాము మళ్ళావచ్చి ఆడుకోవచ్చు బాబూ!
ఆపదలోనున్నాం (గుమ్మందాక పోయిచూచి) బాబూ!
దయచేయండి.

స్నేహి:—(ముక్కలు చూచుకుంటూ సంతోషంతో) ఆపండి
ఇక దిగండి చూతాం.

తె ర చా టు

ప్రమో:—(డాక్టరుగారి స్నేహితునితో) అయ్యా! తామాగితే:
గాని వారు లేవరు. కాస్త మానుకోవాలి.

స్నేహి:—(సైగచేస్తూ) ఎందుకల్లా కంగారుపడ్డావు?

ప్రమో:—అవతల మనిషికి వచ్చేప్రాణం పొయ్యే ప్రాణంగా
వుంటే ఆగమంటా రేమిటంటా! మా కర్మ బాబూ!
బాబూ! ఒక్కనిమిష మూరుకోండి.

స్నేహి:—నాదేమున్నదయ్యా! రమ్మనువారిని.

ప్రమో:—డాక్టరుగారూ! (కొమ్ముకొట్టుకొని) నా భార్య
నాభార్య! ఇంకేమి భార్య; ఈపాటికి! అయ్యా!
దయచేయాలి.

డాక్ట:—(రూక్షంగా) ఉండు, ఉండవయ్యా! ఏమిటల్లా అరు
స్తావు. నవ్వు పరుగెత్తినట్టు మమ్మల్నికూడా పరుగెత్త
మంటావా? ఈ వేళాదివారం రా వీలుకాదు.

ప్రమో:—శివ-శివ. కొంపమునిగింది (డాక్టరుతో) తమదయ
తమదయ.

డాక్ట:—కాస్త ఆగవయ్యా అంటే గంతులేస్తావేం!

ప్రమో:—చిత్తం; చిత్తం.

డాక్ట:—(ముక్కులు చూచుకొని స్నేహితునితో) ఏదీ? రా!
ఈ మణేలా సుకుం, గెలుసాట్లా!

స్నేహి:—ఇదిగో! స్పృహను (అనిపకపకనవ్వును)

డాక్టర్:—(వితగాచూచి పట్టు లెక్కబెట్టుకొని) అయితే
తామిందాకటి పట్లో ముక్క వేశారూ!

స్నేహి:—సరి, సరి. బాగున్నది చూడండి పట్లలో!

డాక్టర్:—(ముక్కలువెదకుచు) ఇవన్నికలిసిపోయినవి.

స్నేహి:—అయ్యో వేశానండీ! స్పేడురాణీని.

డాక్టర్:—(విసుగు నభినయించి) నాకునుతినిలనడంలేదు. పాడు
గొడవనచ్చింది సమయానికి (స్మృతినభినయించి) మీరు
వేసింది క్లావరుముక్కండీ!

స్నేహి:—పొరబడుతున్నారు. అడగండిఆయన్ను. చూస్తున్నా
డుగా (ప్రమోదునివంకచూచి) ఏమండీ! నేనుస్పేడురాణీని
వేయలేమా?

ప్రమో:—నేనుచూడలేదండీ! బాబూ! ఇకమానేయండి

డాక్టర్:—(ప్రమోనునితో) చూచావటయ్యా! ఆయనవేసిన
ముక్క.

ప్రమో:—నాకసలీ యాటే, రాదండీ (దోసిలిబట్టి) బాబూ!
యికదయచేయాలి.

డాక్టర్:—ఆట రాదూ! మూడుముక్కలాటవచ్చా?

ప్రమో:—నాకేయాటరాదండీ!

డాక్టర్:—(చిగాకుపడి) రూపాయివదలింది (ప్రమోదునితో)
నేనిచ్చిన మందిస్తున్నారూ?

తెరచాటు

ప్రమా:—చిత్తం. రాత్రి తెల్లవారు మీరు చెప్పినట్లెంత ప్రకారం
గంట, గంటకూ ఇస్తూనే యున్నామండీ!

స్నేహి:—డాక్టరుతో బ్రహ్మశాస్త్రిగారి కుమార్డుగడండి
ఈయన!

డాక్ట:—(తలయూచుచు, ముక్కలుచూచుకొనుచుండును)

స్నేహి:—ఎట్లాగూ! (రహస్యంగా) మాంచిపడేపడ్డది, చాల
భాగ్యవంతుడునుమండీ! (ప్రమాదునితో) వారి కేడ్
చెప్పవలసిందిచెప్పండి. అంతమాత్రం గ్రహించలేరావమి?

ప్రమా:—చిత్తం; అట్లాగే పట్టుకువచ్చాలెండి (అని డబ్బు
చూపును)

స్నేహి:—(నైగ చేస్తూ) ఇహ ఆలస్యమెందుకు?

ప్రమా:—(వందరూపాయలనోటు ముందు పెట్టి) అయ్యా!
చిత్తగించండి.

డాక్ట:—(లేనికోపం తెచ్చుకొని) ఏం, భిక్షమా? వెధవనోటు.
(అని ఆవలికినెట్టి) నాలుగువందలకు తక్కువనీలుకాదు.

ప్రమా:—చిత్తం! మానాన్నగారితో మాట్లాడుదురుగాని.
దయచేయండి.

డాక్ట:—నాకేం. నీవేమాట్లాడుకో? మీనాన్నగారినేరమ్మను.

ప్రమా:—మీదయ! మీఱుణముంచుకొంలెండి (సమ్మతి
చూపుచు) ఆలాగేలెండి. దయచేయండి (భయము
సూచించి) అమ్మో! అమ్మో! ఆలస్యమైంది.

స్నేహి:—(డాక్టరుతో) సలీసుగా పోసిచ్చారే.

డాక్ట:—ఆ, ఏదో ఏమస్తున్నాడలెండి (అని ఇంట్లోకి వెళ్లును.)

స్నేహి:—(ప్రమోదునితో) తొందరపడ్డావయ్యా, వంద రూపాయలకు భాగ్యమా అంటూవచ్చేవాడు. ఈకాలన్లో నాలుగొంద లూరకున్నాయేమిటి?

ప్రమో:—పోతేపోయింది, నాభార్య నాకు దక్కి తేచాలు.

స్నేహి:—ప్రాణంపోయడానికి ఈయన భగవంతుడా? మన భయమే?

ప్రమో:—చేసేదికిల్నలుచేస్తే మీనట మనలదృష్టం.

డాక్ట:—(డెస్సువేసుకొని ప్రవేశించి స్నేహితునితో) తామింక పదండి. సాయంకాలం క్లబ్బులో మీటదాం.

స్నేహి:—(లేచివెళ్ళుచు) ఆల్ రైట్. గుడ్ బై (నిష్క్రమించును)

డాక్ట:—బండి తెచ్చావుటయ్యా!

ప్రమో:—చిత్తం. తెప్పిస్తా.

డాక్ట:—కానీమరి! ఆలస్యమొందుకు?

(ప్రమోదుడు పరుగెత్తును)

(బ్రహ్మశ్రీగారి యిల్లు, క్యామల మంచంపై మూల్గుచు పండు కొనియుండును. బ్రహ్మశ్రీ, బుచ్చిరామయ్య, కల్యాణి దుఃఖముతో కూర్చుండి యుండును.)

బుచ్చి:—(కోడలి కాళ్ళపట్టుకొని చూచి కారస్వరమున) అంతా చన్నీళ్ళ కుండైపోయింది. కోడలా! కోడలా! ఇంకేం కోడలు (అని చేతులు నలుపుకొనుచుండును)

తె ర చా టు

కల్యా:—వదిరా ! వదినా ! (అని యేడువబోవ బ్రహ్మశాస్త్రి వారించి)

బ్రహ్మ:—ఊరుకోండజ్ఞాకాసేపు - ఊరుకోండి ! (గుమ్మం దాకవచ్చి అటునిటుచూచి) డాక్టరుగారింకా రాలేదు. నేనన్నా వెళ్ళివస్తా. (అని వెళ్ళిబోయి మల్లా మంచంవద్దగిరకు వచ్చి) వెళ్ళితే ! ఇక్కడవరు.

(కామశాస్త్రి ప్రవేశించును.)

కామ:—ఏమండీ ! బ్రహ్మశాస్త్రిగారూ ! ఎలావున్నది ?

బ్రహ్మ:—ఇంకేమున్నది. (అని నిట్టూర్పుచి) శాస్త్రుల వారూ! మావా దొస్తున్నాడేమో కాస్త చూడండి ! బాబూ !

కామ:—ఆ. చూస్తా (అని గుమ్మందాకవెళ్ళి చూచి) ఏకీ రావడంలేదే ! డాక్టరుకోసం వెళ్ళాడేమి ? ఆయన లంచ మీయందే మంచమెక్కనంటాడే ? పానకాలరాయుడు.

బ్రహ్మ:—యిచ్చి పంపేనండీ ! ఆలోపంలేకుండా !

కామ:—(చప్పరించుచు) ఆ, ఎందుకు, వండుగ. ఈయింగ్లీషు వైద్యులకు తెలుగురోగా లేంతెలుసు ? నాటువైద్యుణ్ణి చూడలేక పోయారూ ?

బ్రహ్మ:—నేనదే మొత్తుకొన్నా ! మావాడూ కాదంటే కాదని... .. ఇవాలిటికి పదిరోజులు ఆసుపత్రికి తిప్పి చంపుతున్నాడు. ఎన్నాళ్ళిచ్చినా ! ఆ క్వైనాతప్ప కొత్త

మందు లేదాయె. మాట్లాడితే మంకిపోతాడు. వాళ్ళు ఒళ్ళుబలిసినవాళ్ళండి !

కామ :—మొన్న చూడరాదండీ ! బంగారయ్యగారూ ! ఒంట్లో సుస్థిగాయుండి కాస్త చెయ్యి చూడండంటే చెవుల్లో ముక్కుల్లో యేవో ఆయుధాలుపెట్టుకొని ఘంట సేపు పరీక్షచేసి నీకళ్ళలో నెత్తురులేదు. రొమ్మెండి పోతుంది. కప్పంప్రవస్తుంది జాగ్రతపడుమంటూ యుపన్యాస మారంభించాడూ! పాపం వెజ్టిబ్రాహ్మకు బెంగెట్టుకొని మంచమెక్కాడు. ఇవ్వచ్చి కాసులంఖాలు. ఏమని చెప్పరూ డాక్టర్గారూ. ఈవేళ కాబోలు నాటువైద్యుణ్ణి పిలిపించారు.

శ్యామ :—(అటు ఇటు కొట్టుకొంటూ) ఊ, ఊ, ఊ

బ్రహ్మ :—అమ్మా ! శ్యామలా ! శ్యామలా !

శ్యా :—ఊ.

బ్రహ్మ :—ఎలా యుందమ్మా ?

(డాక్టరు, ప్రమోదుకు ప్రవేశింతురు.)

డాక్ట :—ఆడవాళ్ళనందర్ని యవతలకు వెళ్ళమనండి.

బ్రహ్మ :—అంతా ! పదండి, పదండి.

డాక్ట :—(శ్యామల నెగాదిగ చూస్తూ సిగరెట్టు చేతపట్టుకొని) అమ్మాయీ ? అగ్గిపెట్టె పట్టుకురా.

కల్యా :—(తలయూచి) ఇంట్లోకివెళ్లి తేచ్చియిచ్చును.

త ర కాలు

డాక్టర్:—కుర్చీమీద కూర్చుండి సిగరెట్టు ముట్టించి, నాడీ పరీక్షచేసి, ఈవేళ విరేచనమైందా ?

ప్రమా:—లేనట్లున్నది. సార్

డాక్టర్:—(పరీక్షచేస్తూ) ఆలస్యమైపోయింది. మీరు వెంటనే వస్తే బాగుండేది.

ప్రమా:—ఆయాసంగా యున్నదనంగానే వచ్చానండీ! తామే ఆలస్యం చేశారు.

డాక్టర్:—(కోపంగా చూచి) డోన్!గాక్; మరియూద లేకుండ మాట్లాడుతావు.

ప్రమా:—చిత్తం. (అని భయం నభినయించుచు) ఎలాగున్నదండీ.

బ్రహ్మ:—(నమస్కరించి) రక్షించాలి బాబూ ?

ప్రమా:—మీ దయయుంటే నా భార్య బ్రతుకుతుంది. నాలు గొందలు కాదు. ఇంకా !

బ్రహ్మ:—(తొడుకువంకజూచి గుడ్లురిమి) ఉండ్ర వారేదో చెప్పతుంటే.

కామ:—ఏమన్నా ! ఆశ ! డాక్టరుగారూ !

డాక్టర్:—ఎడమతట్టు, ఊపిరితిత్తి ఎఫ్లెక్టెంది. హోస్పెల్.

కామ:—లాభం లేదన్నమాట ?

డాక్టర్:—ఊ, హూ, రాత్రి పదింటికి. (అని లేచును.)

ప్రమా:—హా భగవంతుడా (అని కూలబడును)

(బుచ్చిరామమ్మ కల్యాణిపైఁబడి యేడ్చుచుండురు) (బ్రహ్మశాస్త్రిగారిక
మాలకొరగింప.)

బుచ్చి:—కోడలా? నీ శంతలో పోగాల మొచ్చెనే? భగవం
తుడా? ఈ పాపిష్టిరోగం నీకెక్కడ నాపరించెనే?
అమ్మా! నీవంటి కోడలు మాకు ఈ జన్మలో దొరుకు
తుందిటే తల్లీ! ఈ పండుగనాడూ! పండుగనాడూ!
అత్తయ్యా! పట్టుచీర కట్టుకొంటానంటే, ఎందుకులేవే!
ఆ చీర చాల్చుంటినిగదే. తలదువ్వుకొని జడవిండా మల్లె
పూలు పెట్టుకొని బొట్టు, కాటుకా, ఉద్దుకొనిగుమ్మంలో
నుంచుంటే చూడకండ్లు లేకపోయేవిగదే, తల్లీ! ఈశాస్త్రి
గారి కోడలు బుద్ధిమంతురాలని యూరంతా చెప్పుకొం
టుంటే యెంత పొంగిపోయామే! ఏ! దేముడా? హం.

కామ:—(డాక్టరుగారితో రహస్యంగా) డాక్టరుగారూ? గట్టిగా
బ్రతుకదన్నమాటేనా? అండీ?

డాక్ట:—చాలా పెద్దజబ్బు, ఈరోగం చాల అరుదుగా కను
పడుతూ యుంటుంది, సాతాఫ్రికన్ స్టీపింగ్ డీసీజంటారు
దీన్ని.

కామ:—అలాగా: అండీ (బ్రహ్మశాస్త్రితో) ఇంకా చూస్తూ
లేమిటండీ క్రిందపెట్టరూ (నిచారము నభినయించి) పాపం
మహాయోగ్యుడు కష్టాలన్నీ మంచివాళ్ళకే.

డాక్ట:—(నెళ్ళిపోతూ కామశాస్త్రిని పిలిచి) తక్కిన పైకం
పంపించమని చెప్పండి.

తెర చాటు

కామ:—(చేతులు నలుపుకొంటూ) దుఃఖాల్లో యున్నాడు.
తామడగమంటే అడుగుతానులెంకి.

డాక్టర్:—అయితే నాకేం. లేకపోతే దావావేసి పుచ్చుకొంటూ
నని చెప్పండి.

కామ:—అందాక ఎందుకులెంకి అయితే! చావడంనమ్మకమే
నంటారూ.

డాక్టర్:—ఓ, ఇక బ్రతుకదు. (అని వెళ్ళిపోవును.)

శ్యామ:—(అటునిటు పొరిలి) అ-త్త-య్యా.

బుచ్చి:—(ఆత్రంకో) ఏ మమ్మా! ఏం.

కామ:—(తనలో) మొండా యుష్య లాగున్నది.

శ్యామ:—దా, దా, హా హా

బ్రహ్మ:—నాహమటే, దాహమట! (కామశాస్త్రితో) ఏమండీ
దాహమంటుంది ఇమ్మంటారూ?

కామ:—నాకుమాత్ర మేమి తెలుసునండీ? (అసమ్మతిని
చూపుచూ) ఇంకా దాహమేమిటి? అదీ గుణచర్యలెంకి.

ప్రమో:—దాహమియ్యక చంపుతారేమిటి? తేవే అమ్మా
నీళ్ళు (అని నీళ్ళిచ్చును.)

కామ:— (బ్రహ్మశాస్త్రిని సైగచేసి పిలిచి)
(బ్రహ్మశాస్త్రి గుమ్మముదాక వచ్చును.)

బ్రహ్మ:—(చీదివేయుచు) మూత్రాత! మూత్రాత!

కామః—అయిపోయిందానికి చేసే దేమున్నదిలెండి, దుఃఖ పడిలాభమేమున్నది. మనది మార్తం శాశ్వతమా?

బ్రహ్మః—మహాఇల్లాలు! కామశాస్త్రీగారూ! అది వచ్చి నాక మాసంసార మెంత కలిసి వచ్చిందనుకొన్నారూ. ఆ మొగుడిమీద యేమాపేక్ష, ఏమాపేక్ష.

కామః—విధీ! ఉన్నదేనండీ! మంచివాళ్ళకే ఏరుకు పోతూ యుంటాడు. నేనికవస్తా. (అని కొంతనడచి మళ్ళివచ్చి) డాక్టరుగారు పోతూ, పోతూ మిగతాపైకం పంప మన్నారు. మీయిష్టం.

బ్రహ్మః—(నోటిమీద చేయివేసుకొని వింతగాచూస్తూ) రామ! రామ! ఇప్పుడే! ఇప్పుడే! చూచారూ! కొంపకూలి మే మేమస్తుంటే, వీడిజిమ్మడా! వాడిది గుండా? చెరువా?

కామః—నేను చెప్పలేదుటండీ! వట్టి కర్కోటకపు ముండా కొడుకు.

బ్రహ్మః—బానైవే ఇస్తామన్నాంగానీ శివ, శివా?

కామః—పోనిత్తురూ! వాడి త్రాడెల్లానో ప్రెంచుకోనియ్యండి. దాపాలు గీవాలు వేస్తానని అఘోరించారు లెండి.

బ్రహ్మః—ఓమగుమీదనా నీనిప్రతాపం, ఏమిధర్మమండీ?

కామః—మఱినాకుసెలవు. (అంటుఇటుచూచి) చూడండి! అమ్మాయికి పడేంట్లోచ్చాయి. తాము చూచేయుంటారు. కొద్దిగా ఇంగ్లీషుకే చెప్పించాము! హాఠమీకూడవాయింతు తుండిలెండి. తామింకోచోట మాట ఇస్తారేమో; అని

తెర కాటు

అంటే మీమీద మాకు పూజ్యభావం. సంబంధాలు లేక
కాదు.

బ్రహ్మ:—(తలయూచి) చూశాంలెండి—కట్టుము.

కామ:—తామే సెలవివ్వాలి?

బ్రహ్మ:—మార్లాడుదాంలెండి? ఇప్పుడేమంత తొందర.

కామ:—అ, అ, అలాగే? అంటే మీసమ్మతికోసం. అది
అది చెప్పాడూ.

బ్రహ్మ:—కానివ్వండి (అని వెళ్ళిను.)

(కామశాస్త్రి నిష్క్రమించును.)

బుచ్చి:—కాస్త అణిగి పడుకొన్నదండి! నిద్రపోతుండేమా?

కల్యా:—ఈపాడురోగం నాకన్నవచ్చిందికాదు.

బ్రహ్మ:—అమ్మా! కల్యాణీ! మన మవతలికి వెళ్ళదాంరండి.

అమ్మచూస్తుంటుంది. క్రిందపెట్టిస్తే బాగాఉండు.

ప్రమో:—వల్లగాదూ. (అని నిష్క్రమించును.)

(తెరపడును)

రెండవ రంగము

(రామచయన్ల గారి యిల్లు, ఆరుగురూడ రామచయన్లు కూర్చుండి
యూండును. కిశోరుడు ప్రవేశించును.)

కిశో:—మీఅబ్బాయి యున్నాడా అండి!

రామ:—(దృష్టిమాంద్యమునభినయించి) ఎవరునాయనా! ఏవు?

కిశో:—నేను కిశోరుణ్ణి.

రామ:—అ. నీవా! నాయనా! నాయుడిగో రబ్బాయివా?
కిశో:—అవునండీ!

రామ:—మావాడూ! ఎక్కడకో వెళ్లాడు. నాయనా నీవు
కవిత్వం బాగా చెప్పుతావట మావా డంటూయుంటాడు.
బుద్ధిమంతుడవు. నూరుమంది కొడుకుల్ని కని యేం లాభం.
వంశానుద్ధరించేవాడు ఒక్కడు చాలు. మావాణ్ణిచూడు.
వట్టి ఆకతాయైపోయాడు. (సమ్మతించిచును) ఏదీ!
నాయనా! ఏదీ! నీవురాసిన పద్యం ఒక్కటి విచుపించు.
ఈ పాడుచెవుల్లో వింటా. నాకూ కవిత్వమంటే ఆపేక్ష.
ఈ పాడుకొంపలో విద్యాగోష్ఠా? ఏమన్నానా? ఏది
నాయన? ఏదీ.

కిశో:—మీకు మాకవిత్వాలు బాగుండవులెంకి.

రామ:—బాగుండకేం అట్లనకు. వాణి ఒక్కొక్కరినోట ఒక్కొక్క
రూపంతో ప్రత్యక్షమవుతుంది. దానికేంలే.

కిశో:—మీరుకూడా పండితులేగా!

రామ:—పండితులంటే నేనూ సంస్కృతంలో కావ్యాలయి
చూచాను. వేదం చదువుకొన్నాను. కాస్త కాణాద
తిర్కం, పూర్వమీమాంస, సిద్ధాంతకౌముదిదాక పాఠం
చెప్పుకొన్నవాణ్ణి! ఏమిటో మాకాలం వెల్లిపోయింది.
నాయనా! మావాణ్ణి నీవెంట తిప్పుకొంటూవున్నావుగదా!
కాస్త కవిత్వంలో ప్రవేశపెట్టరాదా?

త ర చా టు

కిశో:—చెప్పితే వస్తుందటండీ! కవిత్వం. తాముకూడా అలా
సెలవిస్తారు.

రామ:—నిజమే! నాయనా! నిజమే! అది పురాకృత సంచితం.
తల్లిదండ్రులు చేసిన పూజాఫలం. నేర్చుకొంటే వస్తూందీ!
కవిత యున్నదే నాయనా స్వభావసిద్ధంగా పుట్టుకువచ్చే
ఆవేశ ప్రవాహం. ఈ పండితులంతా రాస్తు యంటారే
చొప్పదంటు కవిత్వాలు.

శ్లో॥ కింకవేత్తస్య కావ్యేన కిం కాంతేనధశమ్యతః
పరశ్యచ్ఛాదయే తగ్నం నసూగ్లయతి యచ్ఛరః.

అన్నట్లు, మాట బయలుపడితే ఒళ్ళు పులకరించాలి. ఏనీ
నాయనా నీనోట ఒక్కపద్యం.

కిశో:—ఎనండి ఈ మధ్యరాశా; భారతీలోకూడ పడ్డదిలెండి.

రామ:—ఏ దేవీ?

కిశో:—

చీకటివత్సలోడ తమసీ మధురంబగు నామృదందలొ
తేమలు తేమలై కలవరించుచు నున్నది భావహంస, భృం
గీ కలనాదఘుంకృతుల శేతగు ముగ్ధగళలు పిలెనో
శేకములేసి వాలగదవే; తలక్రిందుగ నుండెడయ్యకున్.

రామ:—ఏ దేవీ? నాయనా! భార మనోహరంగా యున్నది.
కాస్త అర్థంచెప్పి, తాత్పర్యంకానీ.

కిశో:—అర్థాలకు తాత్పర్యాలకు తయారవుతారనే మీ నన్న
మా కవిత్వాలు వినిపించంది. ఆ రోజులు పోయినవి.

(8)

ద్వితీయంకము

విన్నారూ? పద్యం వింటే పగులకొట్టమన్న మాటే
పద్యమంటే! అదొక జీవమున్నవ్యక్తి. దాన్ని ముక్కలు
చేయడం కూడా జీవహింస.

రామ:—ఏమిటీ! ఇక తాత్పర్యాలు అర్థాలే యండవా!
యేమిటి మీ కవిత్వాల్లో?

కిశో:—హృదయానికి మాత్రమే తెలియాలి. తాతగారూ!
తాము తియ్యని మామిడిపండు నారగించారను కొండి.
దాని రుచి యెటుంటుందో చెప్పగలరా? అది జిహ్వకే
తెలియాలి, అంతే ననుకొండి.

రామ:—(తనలో) ఆహా కుట్టవాడు నాకేదో టోపీవేయబోతు
న్నావా! బౌరా! పిడుగా! (కిశోరునితో) నాయనా!
నేను రాస్తూ ఉన్నాను. పద్యం గలవాడనే గాని కేవలం శుంభము
గాను. అన్నిటికీ తలూచడానికి అర్థంలేని పద్యమేమిటంటా.
ఇక కవిసమయం మాత్రముంటుందీ! ఏదీ! ఏదీ! చీకటి
సప్తా (యోచించి) ని పేరే మన్నాపూ, నాయనా.

కిశో:—కిశోరికుమారుడు.

రామ:—కిశోరూ! నవ్వులు తెల్లనిపచ్చాల్లాటకు పోలుస్తారే,
చీకటితో పోల్చావేమిటి?

కిశో:—అందుకే మీకు తెలియదన్నది. కవి సమయాలకు
స్వస్థిచెప్పి చాలకాలమైంది. మేము వ్రాసేదే ప్రమాణం;
సమయమూనూ.

రామ:—సరి, సరి. నాయనా! అది ఆదరణీయ మాతుందా?

తెరచాటు

కిశో: ఆదనించే దెవరు? కవి యొకరి ఆదరణకోరడు, కోరాడంటే వాడు కవిగాడని మా సిద్ధాంతం.

రామ:—పండితాదరణ లేమా?

కిశో:—ఎవడు పండితుడు? వాడి ఆదరణ మెవరిక్కావాలి? పండితుడంటే మాకుమంట. అతడొక పాతపుంత, తాతల నాటి తాబాకు, ఒక నిఘంటువు, సంస్కృత సరస్సులో నొక యెనుబోతు.

రామ:—నీమాటలు నాకాశ్చర్యంగా యున్నవి.

కిశో:—అవునండీ! మీకు వాళ్ళ గుండ్లు దొర్లించాలి, బొప్పి కట్టించాలి. బంధాలు, అలంకారాలు, సర్కసుఫీట్లు కావాలి. అప్పుడుగాని నచ్చదు.

రామ:—వ్యాకరమేమన్నా చదువు కన్నామా?

కిశో:—ఎందుకూ? వ్యాకరణం ఏడవనా?

రామ:—అయిపోయె. వ్యాకరణమూ చదవక, చంధస్సు చూడక కవిత్వమా? ఇక కవి కానివాడెవడు?

కిశో:—అద్యేనాటి కందరు కవులవుతారు. మీతో నాకు వాదనెందుకు?

రామ:—అబ్బాయీ! నీవెంత ప్రజగలవాడివైనా పెద్దలను తిరస్కరించరాదు. నాయనా! వారు పెట్టిందే భిక్ష. నీ వాద ధోరణిచూస్తే పూర్వం కవులే లేరని తేలుంది. పూర్వం వాల్మీకిలవారు కోపావేశమున నిశాదుల్లో శపిస్తే

శో. మా నిహత్! ప్రతిష్ఠిత్య మగమక్యాశ్చరీ సమా:

యత్కృత్యంచమిథునాదేక మమధీకామమహిళం.

అను శ్లోకమై వెడలివచ్చిందట. ఒక్క నిమిషము సంతోషించి అర్జునుని కాకుండా రామాయణము, వట్కండలు, భాగవతార్థములు గల కావ్యారంభశ్లోకమై పరిణమించిందట. విన్నావా? నాయనా! చిన్నవాడవు ఆలోచించకుండా చెప్పితే నూరరాలు ఆలోచిస్తే వెయ్యిరాలు ఉండేవి. వారికి మనకు పోలికా?

—మీతో నాకెందుకు వాదన. మీ అబ్బాయివస్తే ప్రమాదుడితో మాట్లాడుతూ యంటానని చెప్పండి సెలవు.
(అని లేవబోవ)

రామ:—మంచిది. నాయనా! ప్రమాదుడి భార్య కెలా ఉన్నదో! పాపం, మొన్న క్రిందబెట్టా రన్నారు.

కిశో:—ప్రమాదుడదృష్టవంతుడు; కాస్త నెమ్మదిగానున్నదట.

రామ:—(వీరిగాచూచి ముళ్ళునవ్వువెట్టుకొని) చూచావు నాయనా! ఆయుర్బలం హామ్! హామ్! మొన్న కామ శాస్త్రీ వారింటి కళివస్తా చెప్పాడు; నాకూ తెలియదు.

కిశో:—ఎవరూ! కామశాస్త్రీగారా! ఆయన తిరిగిందానికి కారణమున్నది తెండి; దయతలచికాదు. అంజనేయస్వామి కాకుపూజకూడ మొక్కుకొన్నట్ట. వట్టి దుర్మార్గుడు.

క ర చా టు

రామ:—ఏంకారణం (స్మృతినభినయించి) ఊహా. అమ్మా.
యికి సమర్థాడే యీడువచ్చిందని ఈమధ్య సంబంధాలకని
తిరుగుతూ యున్నాడులే.

కిశో:—అదే! ప్రమాదుడికి తమని.

రామ:—వారి సంబంధం మంచిదేకాని తూగేవాడేనా!

కిశో:—తూక్కేం. ఈమధ్య ప్రేమేట్లుచేసి బాగా పంపా
దించాడులెంకి. మరినేనువస్తా (అని వెళ్ళిపోవును)

రామ:—(తనలో) కుజ్జవాడుబుద్ధిమంతుడే! పూవుపుట్టంగానే
వాసన (దృష్టిమాంద్యము నభినయించి) ఆ వెళ్ళేదెవరు
చెప్పా? ఎవరండీ! వెళ్ళేది?

(కామశాస్త్రి ప్రవేశించి)

కామ:—ఆ చయ్యుగారూ! నేను కామశాస్త్రిని.

రామ:—ఆ మీరా! మాట, దయచేయండి. ఇప్పటిదాకా
మీసంగతే మాట్లాడుతూయున్నాం. అలాకూర్చొండి.

కామ:—(కూర్చుంటూ) పనిమీద వెళ్తున్నాను, విన్నా.
కానివ్వండి.

రామ:—అంజనేయాలయూనికా అండీ! ఈవేళ శనివారమా?

కామ:—ఆలయూనిక్కాదు, వల్లకాటిక్కాదు. అయినా,
ఈవేళ శుక్రవారంలెంకి.

రామ:—బ్రహ్మశాస్త్రిగారమ్మాయి కేలాయున్నదో, భోగట్ట
చేశారూ?

కామ:—మొగించిట్లించుకొని ఏందానికే గుణంతగుగుమొగ
మైందట, అదిగో! చచ్చె. అదిగోచచ్చెనన్నారు. చావమా
లేదూ, పాదూలేదూ.

రామ:—ఇక పరవా లేదన్నమాట?

కామ:—ఆ దానికికే గాళ్ళబూడిచిగా చావులేదు,

రామ:—పోనివ్వండి! పాపమా మగడ్రుప్తువంతుడు. అదిచస్తే
మనకేమిస్తుంది. “సర్వేజనాస్సుఖినో భవంతు” అన్నాడు.

కామ:—మనకొస్తుందినికాదు. మాటసామెతకన్నా.

రామ:—రూలేదో ఆశపెట్టుకొన్నారని విన్నాలెండి.

కామ:—ఆ: అన్ని మన మచుకొన్నట్లే జరుగుతాయటండీ,
ఏమిటో అంతా తల రాతికొద్ది.

రామ:—అంపాలెండి. తామేమో శనివారన్నాడు ఆకుపూజ
చేయిస్తామన్నారని ఆచార్యులవారన్నారు. నిజమేనాలిందీ?

కామ:—(చిరాకుపడి లేచి వెళ్ళుచూ) ఆకుపూజ లేదు.
అధ్యాన్నం లేదు. వస్తా (అని నిష్క్రమించును)

రామ:—(ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ)

ఇదీ మావారి తంతు.

అతిత మరణంబు తథ్య మిధ్యానభమున

ఏకనిర్మలమై కూతురి పెండ్లి చేడ

అక్కటా! కాలమహిమ, స్వాధ్యైతిశయత

మావపుండించుకో! చావులేని తనము.

(తెరజారును.)

శ్రీత్రయంకము ।

ఒకటవ రంగము

(నగయావనవతి కల్యాణి పెరటిలో పూలచెట్లకు నీళ్ళుపోయూ చుండును. శ్యామల గడపలో నిలచి చూచు చుండును.)

కళ్యాణి:—నువ్వు మృత్యుమాఖండుంచి బయటబడ్డావంటే చాలు లేవదినా ! మా అన్నయ్య కన్న నేనే అదృష్టవంతురాలన్ను. నువ్వులేపు న నోదార్చేవారే ? మా అమ్మ నాస్థికి అప్పుడప్పుడు కన్నీరువిడుస్తుందిగాని రామ ! రామ ! మా నాయన నా అతిగతి ఆలోచిస్తాడూ ? (వదినవంక తిరిగి దీనవదనయై) వదినా ! మొన్న అందరికీ అన్నిపట్టుచీరెలు తెచ్చి, ఈసెనుపంచలు నా మొగానపారేసి ముండా ? ఇకనీవివి కట్టకోమని... .. (కంటనీరు పెట్టుకొనును. శ్యామల తన పైటకొంగుతో కండ్లుతుడుస్తూ)

శ్యామ:—పోనీవే. తల్లీ ! ఏడవకు; ఒకనాటిదా !

కల్యాణి:—(తిరుగ నీళ్లుబోయుచు) ఈ మల్లెమొక్క గుబురు గట్టి గుమ్మటంలాగ ఎంతముచ్చటగానున్నదో చూడు వదినా !

శ్యామ:—పసిపిల్లలకుమలె చిన్నప్పటినుంచి పెంచిందినీవేగా ! అమ్మా ! నీకడుపులో కోరికలెల్లపూచాయో ! అవి ఆలా పూచినవి.

కల్యాణ:—(సంతోషపడుచు) వదినా! ఈ సంపంగి మొగ్గ వేసింది. (వాసనచూచి) ఒట్లపులకరించేవాసన దొడ్డంతా చిమ్ముతుంది. (నిదానించి కలయజూచి) పాప మీసారిజాత మెండిపోయింది. ఏమే! పారీ! నీమొగుడు చచ్చాడా?

శ్యామ:—నీకర్మమిలాకాలిందికాని? వాటికేమి? వితంతువులను వేధించుకతికే హిందూసంఘములాగా ఈ ఎఱ్ఱగన్నేరు ఎల్లా ధుమ ధుమలాడుతూ పుట్టిందోచూడు.

కల్యాణ:—అచ్చమెరుపుకూడాకాదు. ఆకోపంలో నవ్వుకూడా యున్నది. (అని నవ్వి నీరుపోయిచుండును.)

శ్యామ:—(కల్యాణి శరీరశోభను పాలించిచూచి) తనలో ఆహా! మాకల్యాణి రూపమెంత దర్శనీయంగాయున్నది.

జలఁగు హంధారి జలతారు చీరలోనఁ
బాడివి నేవింపఁ దగు మల్లెపూలగుత్తిఁ
దీనుఁగుల మీద గప్ప పాపిష్ఠికలువ
కస్తూరపు గుఱుంగులోఁ జాట్టి వయచినారు.
లోక మెఱుంగక ముందె, ఈలోల నయన
పగుఱుఁ గుంకుమ సిరిఁగాల్చి వయచినారు
విశ్వమోహనయగ మొగ్గ వేయుచున్న
యావన విలాసమును మాన్ప నలవియగునె.
ఆ ప్రసన్నేతఃకుమల నైర్మల్యవందఁ,
మబుకుచున్నది, వేడి పయోధరములు
ఆ విహితవ యావనోద్భావ సీమ
క్రమ్ముచున్నాడు మూర్ఖుఁడంగారకృష్టి.

తె ర చా టు

(కన్నీరు తీసుకుని) కల్యాణీ ! ఇక నీదృఢమానేయి;
నీరుచిచ్చు పడుతుంది.

కల్యా :—వదినా ! నువ్వ జబ్బుపడ్డాక ఏటి మొకరు చూచిన
వల్లెవరు ? మళ్లా ఈ వారంనుంచేగా పోయడం, అంత
వరకు మొక్కలు కొన్ని యెండ్లిపోయినవి.

శ్యామ :—కల్యాణీ ! ఏచెట్టుపూస్తే నీకేంలాభం. నీ అచ్చట
ముచ్చటలలోగి ఆరేండ్లయినవి.

కల్యా :—(నీళ్లుపోయడంచూసి ఒకచోట కూర్చుండి) గాకు
లాభం లేకపోతే మీరున్నారగునా? మిమ్మల్నిచూచి
సంతోషించ కూడదా ? మాపుణ్యం మంచిదవడంచేత
గాని వదినా ! నీవు దక్కుతా ననుకొన్నామా ? పూలు
పెట్టుకొని మా కండ్లపండువు చేస్తా వనుకొన్నామా ?
(రహస్యంగా) వదినా ! చూనాన్నా? డాక్టరుగారులాభం
లేదనంగానే ! వాడెవడో సంబంధానికి ఎస్తే కట్నాలు
కూడ బేరం చేశాట్ట. ఇంతకాప మొక్కడన్నా యున్నాడీ ?
(నిలి ఆశ్చర్యము సభినయించును)

శ్యామ :—హిందూ సంఘమంటే మనుషుల్ని ప్రాణాలతో
వీక్కుతిను క్రూర పిశాచంగాదా ! పెట్టిగానా ? ఆడదై
పుట్టడమే మహాపాపమనుకో. అందులో బ్రాహ్మణ
కొంపలో పుట్టడం నీనాతినీచం. ఈ దుర్మాగులు చేసే
పాపాలన్నా యిన్నా. పట్టుపరుపులమీదమహాసున్నితంగా
గోమునబెంచిన కన్నకొడుకును, ప్రాణం పోతాయంటే

విసరి నేలధూడ పారవేయడమేగా? ఆ మంచంమీద
చావనీయకాదు - వీళ్ళపుట్టేం మునుగుతుంది ?

కల్యాణ:—(జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) అయ్యో! మొన్న నిన్ను
క్రిందపెట్టమని మొదలుపెట్టారుగా? ఎవరో ఒహోయన.

శ్యామల:—ఎవరో ఒహోయనేమిటి? ఆయనే సంబంధానికి
వచ్చింది. మీ అన్నయ్యకు మామకాబోతూ మాని వేసి
నాడు. (అని నవ్వును)

కల్యాణ:—(నవ్వి) ఎట్లాగూ! నీ కప్పడే తెలిసిందీ.

శ్యామ:—ఉరంతా యెఱుగుదురు.

కల్యాణ:—అట్లనా! నదినా! ఆయనామాటనంగానే! అన్నయ్య
నల్లగాదని గ్రహరిమాడు. మానాన్నకూడ పెట్టించాలనే
క్రింద.

శ్యామ:—మంచాలమీద చ సేతక్కిన కులాలకు లేనిఅరిష్టం
వీరికెక్కడనుం చొస్తుందో, అమ్మాయో! ఆచారాలన్నీ
ఆశ్రమాశనాలకు, పరగాననానికి కారణభూతాలు. ఎవ
డయినా మీ అన్నయ్యబోటి కాస్త బుట్టగలవాడు
కాదన్నాడా? చూడు వాని బ్రతుకు. ఇకపముక్కు కాకు
ల్లాగా పట్టుకొని దుంపతెంచి గంపకెత్తుతారు. జంధ్యాలు
తెంచుకొంటారు. నాలుక కాలుస్తామంటారు. నోరెత్తితే
శాస్త్రాలు పురాణాలు, ఓ స్నానం చేయిస్తారు. శ్లోకాల్లో,
ఆతాటాకుకట్టలే నీకీతిప్పలు తెచ్చినవి.

తెరవాలు

కల్యాణ:—వదినా! నీవెంత ఆలోచన గలదానివి? నీకడుపులో ఎంత విషయముంది? అమ్మా! అమ్మా! ఈజ్ఞానమంతా బుగ్గిపాలు చేసుకొనేవాళ్ళము కాబోలు (అని కొగిలించు కొనును.)

శ్యామ:—అమ్మాయీ! ఆయుష్షుంటే, రోగమేంచేస్తుంది (కండ్లవంకజూచి) కల్పాణీ! కల్పించుకమ్మా! ఎట్లాగా యున్నవి. నిద్రపట్టదా?

కల్యాణ:—(కన్నీళ్ళు పెట్టును.)

శ్యామ:—ఏమిటమ్మా! చెప్పవు? నీ కష్టమేమిటి నాతో చెప్పు; నీ తెల్లని నేనే ననుకో (బుజ్జగించును)

కల్యాణ:—(చీదివేయుచు) ఏమున్నది నారాతే.

శ్యామ:—దానికెవరేం చేయగలరు? ఊరుకో అమ్మా, ఊరుకో.

కల్యాణ:—ఇన్నాళ్ళు నాకేమి తెలిసేదికాదుగాని

శ్యామ:—ఆ, ఆ. ఏమిటమ్మా? చెప్పు.

కల్యాణ:—రెండేళ్ళయింది. రాత్రిని నిద్రపట్టదు వదినా?

శ్యామ:—(ఆకళింపు నభివృద్ధి) అవునుశ్లో! అవును. నీ యావనము, నీచక్కదనము, నీసుఖము కూకటివేళ్ళతో పెరిగి అహుతి చేసుకొన్నారీ దుర్మార్గులు. ఈ సంఘశక్తికి కన్నులున్నవి గాని కరుణలేదు. హృదయమున్నది గాని వద్రకల్పం.

కల్యాణ:—వదిన్నా! అన్నయ్యా, నీవు చాలుకా - గోరువంక
ల్లాగ యుండుంటే మా వదిన ఎంత అదృష్టవంతురాలని
అనుకొంటా, నే...ను ఎవరితో ముచ్చటాడేదని... నా
చక్కదనమచూచి మురిసే వ్యక్తేదీ? (సంతోషము నభిన
యించుచు) మొన్ననేవదినా! మొన్ననే మీరంతా
గుడికల్వారే ఆవేశే. అద్దం చూచుకొంటే నాయెట్లు,
నాకట్లు నాకే ముద్దొచ్చింది. (చనువు చూపుచు) కడు
పులో పెట్టుకోవాలినుమా! (అని చేతులు పట్టుకొనును)

శ్యామ:—(బుజ్జగిస్తూ) కల్యాణీ! నన్ను నమ్మకూర కడుపు
చించుకుంటే కాళ్ళమీద పెడదూ!

కల్యాణ:—ఆసాళంగా! మొన్న నాన్నగారమ్మకు తెచ్చిన
పట్టచీరకట్టుకొని, సాములన్నీ పెట్టుకొన్నా! అబ్బా, ఏమని
చెప్పేనే వదినా! అప్పుడు నాలోహంగిపోయిన దుఃఖాన్ని
అంతెలో ఎక్కణ్ణుంచొచ్చిందో, దయ్యంలాగా మానాయ
నమ్మ. గబాలున యంటజొరబడి నగలన్నీ తీసేశా; ఆతొం
డరిమీద కమ్మగూడా గీచుకుపోయింది చూడూ.

(అని చూపును)

(సమ్మతిని సూచించి)

శ్యామ:—పోనీలే అమ్మా! పోనీలే! ఈ రాక్షసులకంట
బడ్డావుగావు.

కల్యాణ:—వదినా నాకు మొగుడట, వాడుచచ్చాడట! ఎవరో?
ఈ తలంగమంతా ఎప్పుడో జరిగింది.

త ర చా టు

శ్యామ:—(విచారిము నటించుచు) ఎందుకులే! అమ్మా!

కల్యా:—చెప్పనదినా!

శ్యామ:—నేను కాపరానికి వచ్చి నేడూ! నీవు మూడేండ్ల దానిని. మీ మేనమామ ఒహమండేవాడు. డబ్బెన్నేండ్ల కోతి. పెండ్లామేమో చచ్చిందిట వాడికి. మీ అమ్మ నా అన్నయ్య దూరమైపోతాడూ, దూరమైపోతాడూ నా కల్యాణి అచ్చట ముచ్చట చూచుకుంటానంటూ, సాగించింది మీ నాన్నగారితో పోరు, సరే, యిక నేనుండి బ్రాహ్మణి పిలిపించి, శుభముహూర్తం పెట్టించి, కండ్లు తెరవని కసిగండు నిన్ను వాడిమొహాన బెట్టి, నీళ్ళు విడిచారు. ఎందుకా కథంతా; దాని ఫలితంగా నీకు....

కల్యా:— (వీరిగా చూస్తూ) మా అమ్మే నన్నమాట నా గొంతు కోసింది?

శ్యామ:—అమ్మే! ఇంకెవరూ? మేనజీకం మేనజీకమని నిన్నేట్లో ముంచింది.

కల్యా:—ఎంతెవని జరిగింది మా అమ్మ!

శ్యామ:—పోనియ్యమ్మా! అయినపెండ్లికి మేళమెందుకు? తలచుకునే కొద్ది దుఃఖం (అత్త నుద్దేశించి) తానుమట్టుకు నీరాత యిట్టేందని లోపల్లోపల కుమిలి కూలారిపోతూనే యున్నది.

కల్యా:—నదినా! ఇంతపాప మొడిగట్టు కొంటున్నారే; తెలిచిన వాళ్ళ నేమిచేస్తారో! వీరు, వీరి ఆచారాలు.

శ్యామః—సింగిభాదం. చూస్తున్నాముగా ఒకరొకరి మిడుకులు.
అమ్మాయీ! అంతా చిదంబర రహస్యం.

కల్యాః—(కొంచెము తాళి పూల మొక్కలవంక చూచి) వదినా?
ఆపూలొక్క మారు శల్లో పెట్టుకోనా? చూస్తూ యంటాపూ
అమ్మ వాండొస్తారేమో!

శ్యామః—అయ్యో పిచ్చిగల్గి! నీ కంఠాపేక్షగా యున్నదో
పెట్టుకో అమ్మా పెట్టుకో.

కల్యాః—(లేచివెళ్ళి పూలుకోసుకొనియేడుస్తూనిలుచుండును.)

శ్యామః—(దగ్గరకుపోయి) అమ్మా! ఏడవకూ నీవొక అభా
గివివి. నిన్ను చూచి నీతోపాటు యేడ్చేవారమే గాని, నీ
రాత్రుశుచిచేవారమా తెల్ల! ఈ మహాప్రవాహానికి కట్టవేసే
మహానుభావుడెవడు? (అని పూలు కొప్పున జెట్టును.)
మహానుభావుడు చచ్చి యే లోకానున్నాడో, వీరేశ
లింగం పంతులుగారు. వితంతు శరణాలయాలపెట్టి ఎన్ని
ప్రాకారాల్ని నిలిపాడు ఆయన్నుమట్టుకొక అవసరపెట్టి యొక
అవసరపెట్టక పిడిచారూ, ఈ నరమాంస భక్షకులు అంతు
లేనా! వ్యాజ్యాలేనా? వీళ్ళ తాళ్ళు తెగ.

(బుచ్చిరామమ్మ ప్రవేశించును)

బుచ్చిః—(పారిచూచి) అయ్యో! అయ్యో! అడేమిట!
శ్యామణా నీకేం మతిపోయిందా యేమే. రామ! రామా!
మీమామచూస్తే బ్రతుకనిస్తావా! (అని గబగబ వెళ్ళి
పూలన్నీ తీసివారవేయను)

తరచు

శ్యామ:—(తొలగి నిలుచుండి) ఎవరూలేరని అర్థమయ్యా
తాను ముచ్చటపడుతుంటే...

బుచ్చి:—(కోపముతో) ముచ్చటపడుతుందని మొగుడికూడా
తెచ్చేదానివి లాగున్నావే! ఇవేంపనులే? ఎవరన్నాచూస్తే
నవ్విపోతారు. మనకొంప కన్నరైనా వస్తారటే.

కల్యా:—(పూలన్నీయేటి) ఇవిగో నీ మొహాన్న పోసుకో. నేను
నీళ్ళుపోసి పెంచాలి; మీరు పెట్టుకొని కులకాలికాబోయి.

బుచ్చి:—(కొగిలించుకొంటున్నాడు) నీకర్మమలా కాలిపో
యిందిగాని అమ్మా! కల్యాణీ! నీవికావంటే ఇవన్నీ (అని
తీసుకొని వెళ్ళును).

అవనిక పడును.

రెండవ రంగము

(ఘమఘమలాడుచు బ్రహ్మకాశ్రి కపాలాలోతిరుగుచుండును.)

బ్రహ్మ:—వెధవకొంపైపోయింది. వెధవకొంప (భార్యనుద్దే
శించి) పొద్దువారి పోయిందే. ఒకేవు. ఆచార్యులవారు
గాలుగుమార్లు కబురంపాడు. ఈ ప్రమాదుడక్కడ
చచ్చాడూ? వీడిపెత్తనాలేమో? వీడేమో? స్నానంలేదు
సంధ్యలేదు. మాలవెధవల్తోన్నహం. మైలగుడ్డల్తోయిట్లో
జొరబడడం. వీడిమూలూన పావనమైన నాఅచారం గంగ
పాలొతుంది.

(తెరలో)

ఉండండి! ఆలాగే కేకవేస్తారు. పనింకా తెమల్లేమా. గుడి
కింకా ఎవరు బయల్దేరినట్లు లేదులెండి.

బ్రహ్మ:—చీ భృష్టముండా! మాలముండా! వాగుతావు
మల్లా (అని పండ్లు గొట్టి) ను వ్యేకంపకు చేటయ్యావు.

(సైల్తో ప్రమాదుడు ప్రవేశించి ను.)

ప్రమా:—ఏమిటినాన్నా! కేకలు.

బ్రహ్మ:—ఏమిటా! ఏవరైంది పూజకు బయల్దేరిమనిమొత్తు
కోవడం. పాడుముండ లన్నీ యింట్లో చేరి ఒక్కపని సక్ర
మంగా సాగనిస్తారుట్రా, వీళ్ళతాడుతేగా!

ప్రమా:—(సైకిలుగోడకు జేరవైచి ఒక కుర్చీలో కూర్చుండి)
వస్తారులేనాన్నా.

బ్రహ్మ:—ఒరేవ్ ప్రమాదా! నీకూ దేముడూ దయ్య
మంటూ ఏమిటే? ఆమైలబట్టలు విడచి స్నానంచేసిరారా
మాకర్మమేమోగాని రామ! రామ! ఎన్నడన్నా కృష్ణా!
రామా. గోవిందా! అనుకొంటాడేమో మాలబాబ్బయి
శ్రీనానందంగా విందామం. ఎన్ననూ, వట్టి ఆకతాయి
చెబోయా నేమిరా?

ప్రమా:—(మొగము చిట్టించుకొని) నువ్వనుకొంటున్నా
వుగా పొద్దుకు పడినట్లు దేముళ్ళూ దయ్యాలూనూ. ఈ
దేముళ్ళనుంచే దేశమిలా పాడైపోయింది.

బ్రహ్మ:—(ఆశ్చర్యముతో) అయిందే ఇక దేముడేలేడు! నీ చదువు చట్టుబండలుగానూ అనిపించావే ఆఖరుకు.

(అని ముక్కుపై వేలు నుంచుకొనును.)

ప్రమో:—ఎవరాదేముడు. ఇప్పుడుమీరు పూజకు బయల్దేరి దేముడే? అక్కడ దేముడులేడూ? మీది పూజకాదు.

బ్రహ్మ:—అయితే ఈ పూజంతా వ్యర్థమేనా?

ప్రమో:—వ్యర్థమో! కాదో నాకు తెలియదు. నేనుమట్టుకు పూజించను.

బ్రహ్మ:—ఓరి మాలవెధవా! మాలవెధవలు, మాలచదువు ల్పదివి బొల్లివేదాంతాలు పెడవాదగ్లా చేస్తూఉంటారు పాలసముద్రంలోవిషంలాగ పట్టేవేమిరా! మాకడుపునా!

ప్రమో:—మాలవెధవలు మాలవెధవలంటావే వాళ్లు మనుష్యులుకారూ! వాళ్లది చదువుకాదా? నీదే చదువు, నీవే మనిషివి? ఒకప్రక్క సోదర మానవుణ్ణి యేగిపించడం మరోవంక పూజలూ పునస్కారాలుగా! ఇంతలో యున్నది. మన విజ్ఞానం.

బ్రహ్మ:—(తలయూచుచు) మొత్తానికి గాంధీగోధ బాగా పట్టిందే! చండాలుల్ని నెత్తికెక్కించుకొంటూ నంటా వేమిరా! వాడెవడో కూశాడనీ.

ప్రమో:—మొన్నగా పెండ్లానికి జబ్బొస్తే డాక్టరుకానికు నమస్కారం చేశావే! మందులన్నీ త్రాగించావే! మని డాక్టరెవరను కొన్నావు.

బ్రహ్మ:—(ఉలికిపడి) డాక్టరేసులస్తునూ! నోయదుకామా!

ప్రమో:—ఇది మీన వివేకిం, నాయుడుట, అరవమాలవాడు, తెలిసిందా? యింకనైనా?

బ్రహ్మ:—(అశ్చర్యపడుచు) ఓరి వీశితస్సగోయ్యా! మాల ముండాకోడుకూ, పిల్లేగారు పిల్లేగారంటుంటే... .. మరి నీనన్న చెప్పగూడదుట్రా, కొంప ముంచేశావు. (సైగ చేసి) ఇకనూరుకో, ఎవరన్న వింటారు. కాబట్టే ఏమో తెలిసినవాడిలాగా అది ఇది పోయిపోయి పాలుగొండలూ మింగి రాత్రి పది గంటలకు చస్తుందగ్గాడూ, చావనూలేదూ! పాడులేదూ. వీశిమాటనమ్మి నే నవతల మాటకూడయిచ్చా! మూచదువులంటే మావాడికి కోప మొచ్చింది. ఇంకలోయంటవి వీరి తెలివితేటలు. (కొంత యోచించి తలయూచి) మొన్నవెళ్ళాడే డాక్టరు! బేమ్! ఎట్లైనా బ్రాహ్మణు, బ్రాహ్మణే! పున్నమ్మగారమ్మాయి చస్తుందంటే, చచ్చిపోయింది. (ప్రమోదనితో) ఎట్లాగో బహుశా ఆపదగడిచాం.

ప్రమో:—ఏమిటి, నాయా? - కు తలదిమ్మెక్కిపోతుంది. మీవ్యవహారాలు చూస్తూనే అవసరాన్నిబట్టి సదుక్త పోతుంటా? అవసరంలేక నిష్కతోనిల్లాలి? కాస్త జూనుగలవాడికితెలుస్తుందే మీస్వార్థం. (జ్ఞప్తినిభిన్నయించి) మరిగాంధియద్యమాని కినగానే, వేయిన్నూటపదార్థాన్ని నీపేరుకూడ దేశభక్తుల చిరాలో వేయించుకొన్నావే అదేమిటి?

తెరచాటు

బ్రహ్మ:—ఆ. ఏదో వేశాం అయిపోయింది. స్వరాజ్యం స్వరాజ్యమని అంతా అంటుంటే ఆశపడ్డా. పుటిక్కిన వస్తుం దేమోనేరొక్క పక్కయేలవచ్చుగదా అని. స్వరాజ్యం స్వరాజ్యమని గోలపెట్టిన ముండాకొడుకుమధ్యహరిజనోద్ధరణము, దేవాలయ ప్రవేశమని చొప్పించాడేమిటి, వర్ణసంకరం చేయడానికి.

ప్రమో:—స్వరాజ్యమేమో కావాలికాని, దేవాలయాల్లోకి మాత్రం హరిజనులు రాకూడదా? అన్నాడు వర్ణసంకర మాతుంది. ఎంతకూరమైందగదా, మనసంఘం! ధర్మమో ధర్మమో అని అహోరిస్తారుమల్లా! మనధర్మమిలాతగులసి పోతుంది. ధర్మదేవతకు నాలుగుకాళ్ళని శాస్త్రాల్లో రాశారే. ఆపోల్కి మహాశుడిరింది పశుధర్మంగనుక.

బ్రహ్మ:—నువ్వకూడా ఆరునెల్లు బైలుకెళ్ళి వెలిగించావుగా? మరిమానేశావేం. అంతధర్మాతీక్రికీ.

ప్రమో:—నీబోటి మోసగాళ్ళంతా చేరితేనూ! నామీ మండి మానేశా.

బ్రహ్మ:—(చురచుర పూచి) మోసగాడినీ! మోసగాడిని. ఆ! ఆ! ఒరే! మాటల్నిన్నగారానీ.

ప్రమో:—మమ్మాటికి మోసగాడివి: సహతస్సంతానూ.

బ్రహ్మ:—మమ్మీ వెళ్ళవ్వ నువ్వం అవుతుంది. ఈ సహతస్సం తాయండబట్టే, హిందూమత మంతనానిని నిలువకలిగింది. నీబోటి పాపంకవాడు లెందరు పుట్టిగిట్టలా? పెద్దలు

కూపించ కాదురా? నీకెంత అహంకారం తలకెక్కినా ఆయుక్తిగామంటారూ ధర్మసంస్థాపనారాయ సంభవామి యుగేయుగే. అన్నాడే కృష్ణపరమాత్మ ! తాను మల్లా అవతారమె త్రిందాకనే మీవాగుడు.

ప్రమా :—(తిరస్కారంగా) అబ్బో ! కృష్ణ పరమాత్మగా దవతరించేది. శాపమా కృష్ణు డేకాలాన్నో తెల్లవార్చుకు పోయి కథావశేషుడయ్యాడుగాని కర్మంబాలక మల్లా పుట్టడమే నిజమై మీమధ్యనే కాపురం పెట్టేడా సరి మూడో నాటికి వెలివేసి కూచోబెట్టి తీరారు. భారత యుద్ధంలో చక్రంపట్టనివాడు చక్రంపట్టి, మీకు పిండిపెట్టేవాడే.

బ్రహ్మ :—కృష్ణపరమాత్మనే తిరస్కరిస్తున్నావు. ఒరేవ్ కళ్లు పోతవిసుమా !

ప్రమా :—ఒక్క కృష్ణుణ్ణేమిటి? రూపరహితుడని, నిరంజనుడని, నిర్వికారుడని, అవాఙ్మానసగోచరుడని ఏవేవో వేళ్ళ పెట్టి మీరు పిలుస్తుంటారే ! వాడెవడేకాని, ద్వంద్వమీయ లేని, దీనుల నుద్ధరింపలేని, మీ ఆశిన ఆటలకు, పాడిన పాటలకు తలయాస్త్రా తాళం వేస్తూంటాడే వాణ్ణి నేను ఛక్కరించితిరా. మీ మతములతో నాకు పనిలేదు.

బ్రహ్మ :—హరీ ! హరీ ! (అని చెవులు మూసుకొని) ఇక మావన్న దురాచారాలన్నమాట.

ప్రమా :—కాక సదాచారాలా? అదిగో మీ సనాతను ల్లనిన మహా మాయా పూహంలో పడి నీ కూతురు

నా సహోదరి కృంగి, కుమిలి, అసురుస్తూరై దీనాతిదీనయై.
పోయినది. దాని నుద్ధరించువారే! నందికి సమస్కారము-
మానవునికి తిరస్కారమా? ఎన్నిమతాలు, ఎన్నికలాలు
ఎన్ని శాఖాభేదాలు ఎవరికి వారే యమనాతీరై యగతి
కత్తులకాహరిమై పోతూఉన్నారు. ఆత్మనాశనమునకు,
ఋరవంచనకు మాత్రమే యక్కరకువచ్చు సంఘముగటే
నేమి? పోతేనేమి? గాకు ఒళ్ళు భగ్గున మంచుతున్నది.

బ్రహ్మ:—(చెవులు మూసుకొని) ఓరి వీక్షితస్సగోయ్య! పెద్ద
లెక్కరు కొట్టాడే! కథవముండలకు పెండిండ్లు చేయవల
సిందేనా? హరి! హరీ! కొంపకనరు పోసేవాడయ్యాచే.
(ప్రమాదునితో) సీసంఘ సంస్కరణోద్యమ మంతా,
ఎవరికో ననుకొన్నా; చివరి కింటమీదనే విజయకు
పడ్డది! ఒకేవే! నీవిక నాకొంపలో తగవు; నీదారినువ్వు
చూచుకో. ఈవలదాక యింత ప్రతిష్ఠగా బ్రతుకుతూ
ఉన్నాం.

ప్రమా:—సికన్నముందే నేనూ తయారుగాయున్నా!

బ్రహ్మ:—తయారుగానే యున్నావా!

ప్రమా:—నీవెథవకొంపలోడింటి, పాపంకూడచుట్టుకుంటుంది.

బ్రహ్మ:—గడచి గట్టెక్కావు. ఇక నువ్వనేవాడవు - మేము
పడేవాళ్ళము కావద్దు.

ప్రమా:—(కోపంతోలేచి) ఈప్రసంగమంతాకట్టిపెట్టి నాటి
నాకు రాసియ్యి. నేనువెళ్ళిపోతా.

కృతీయంకము

బ్రహ్మ:—పసి లేమా; పసి లేమా: వెళ్ళి. పొరుషంగలవాడ
వై తే దావావేసుకో పో, నేనివ్వను.

ప్రమా:—నీతల్లో పేనిస్తుంది. నీదేందక్కడ.

బ్రహ్మ:—చూటలు మునురుసున్నవి. జాగ్రత. విఱగతన్ని
పంపుతా.

బ్రహ్మ:—ఇక నంతటితో పరువు సిలువుకో.

బ్రహ్మ:—(పంచె పైకెగజెక్కి జరచుము సద్దుకుని ప్రమాదుని
పైకిమాకి జట్టుపట్టుకొని) ఏమిటా! నువ్వుచేసేది? భడవా!
పండ్లురాలివి. ఆయి, ఆయి (అని వీపునచరునబోవ)

ప్రమా:—(విడలించుకొని) మహాపైకి వసున్నావే! ఏదీ, రా!
(అని పట్టికోపమై వెతుకుచుండును.)

బ్రహ్మ:—(భయపడుచు మారంగా తొలగి) కపర్దార్! నీ
పొగిరణుస్తాను. (అంటూ మంట్లోకి వెళ్ళిపోవును.)

యవనికి పడును.

మూడవ రంగము

(కామశాస్త్రిగొల్లు తాళం వేసియుండును. ఇరుప కద్దీలకిటికి
యొద్ద కిటకిటాలు పట్టుకొని రాజ్యలక్ష్మి నిలచియుండును. హాకిలా
గిర్రావు పైకిబులుకొని నిలచియుండును.)

గిరి:—(హారచూపుచూస్తూ సిగిరెట్టుముట్టించి త్రాగుచు)
కామశాస్త్రి గారెక్కడ కల్గారు?

తెర చాటు

రాజ్య:—కోర్టు కణ్డారు.

గిరి:—బయట తాళము వేశారెందుకు ?

రాజ్య:—(ఊరకుండును)

గిరి:—ఇది చాలా చిత్రంగా ఉన్నదే.

రాజ్య:—చిత్రమేమున్నది. వాసిసామ్మవారుదాచుకొన్నారు.

గిరి:—వారు మీసామ్మకాదా ?

రాజ్య:—అవును అయితే.

గిరి:—ఆసామ్మ వీధులో తిరుగుతూ ఉండేమి ?

రాజ్య:—వారికది చెలామణౌతుంది ?

గిరి:—నీకు ?

రాజ్య:—నాకెట్లా అవుతుంది ?

గిరి:—ఎందుకాకూ.

రాజ్య:—సంఘమలా నిర్ణయించింది.

గిరి:—సంఘమలా టోపీవేసిందంటే బాగుంటుందేమో ?

రాజ్య:—ఎవరికి ?

గిరి:—క్రీలకు.

రాజ్య:—కాదు. క్రీలకిది విషమరీతి. ఇందులో గెలిచి పతివ్రత యనిపించుకుంటుంది.

గిరి:—(వికటంగానవ్వి) ఎందుకా సర్టిఫికేట్! పుణ్యమా, పురుషార్థమా? పతివ్రత్య సమస్య ఒక నిష్పావస్తువు. అది మీటంట నిసికిపోయింది. మీరికే బాగుపడదు.

పిచ్చిదానా! అర్హ మైనస్త్రీకి, అర్హ మైన పురుషును పతి.
అట్టి పతిని స్వేచ్ఛించుటయే పాతివ్రత్యము.

రాజ్య:—అర్హతా నర్హతల కేమిలెంకి.

గిరి:—నీ భర్త నీ కర్వుడేనా?

రాజ్య:—కాక?

గిరి:—కుమ్మరి! దుమ్మరి!

రాజ్య:—అప్పుడు కా దనప్పుడు, తప్పతుందా?

గిరి:—నిమిషంలో(అని చిటిక వేయును) ఈరోజులో పాతివ్రత్యం
పాతివ్రత్యమంటూ వేమిటి? ఇవన్ని పెద్దలగాటి సుద్దులు.
రతెగాల రామచిలుకవు. విహరించడాని కెన్నివన్నాల్లేవు,
ఎన్ని సౌధాల్లేవు పాపం, పంజర బద్ధవై పోయావే?

రాజ్య:—ఎందుకా వగాలు? అప్రతిష్ఠకా?

గిరి:—ఇది ప్రతిష్ఠా?

రాజ్య:—కానూ?

గిరి:—నువ్వు నట్టి నిర్భాగ్యురాలివని యవకలోకం కి సరికంట
గిన్నూ ఉన్నది. అది అప్రతిష్ఠ కాదా? జానదృష్టికి కీర్త్యప
కీర్తులు సమానములే. కీర్తికాముడవకీర్తిసి, అవకీర్తికాముడు
కీర్తిని నిరసినాడు ఇందులో యేది ప్రమాణము, ఏది
సంసాద్యము, ఏది త్యాజ్యము?

రాజ్య:—మీ మాటల్లో ఘణ్యపాపాలు, ధర్మాధర్మాలు,
నీతినియమాలు తుడిచిపెట్టుకు పోతూయున్నవి.

గిరి:—నా మాటల్లో బోలెడంత భర్తమున్నది. నీతి ఉంది. ముందు ముందు నీవేగ్రహిస్తావు. నిన్ను చూస్తే నాకు జాలి వేస్తున్నది. నీ మేలుకోరి చెపుతావున్నా? నేను మోస గాణి గాను.

రాజ్య:— సంసారం పాడుచేసుకోమనకం మోసం గాక మరేమిటి.

గిరి:—సుఖములేని సంసారం విడచి, మంచిసంసారం చూచుకో మంటున్నా! ఇది మోసమెట్లైతుంది. ఎకోపకారి ఇంత కన్న విశేషమేం బోధిస్తాడు.

రాజ్య:—నాకు సుఖమెంచుకులేదు?

గిరి:—ము: లి మొగుడుగన్న.

రాజ్య:—ముసలిమగడు కాదు. పడుచుమగ్లు వీక్కుతెంబారా? అంతామనస్సులోనే యున్నది. కోర్కెపట్టుకుంటే నిలుస్తుంది. విడిస్తే పరుగెత్తుతుంది ఇంతే.

గిరి:—కోర్కెను కొనసాగించాలిగాని పట్టుకొంటే పాపం.

రాజ్య:—మల్ల పాపమంటున్నారే పాపమేమిటి? పుణ్యమేమిటి? పుణ్యపాపాలు సమానాలగదా! మీరిండాక సిద్ధాంతం చేశారూ.

గిరి:—(వంతగాచూచి)ఆహా! దెబ్బకుదెబ్బతీర్చుకుంటున్నావే?

రాజ్య:—మీరన్నమాటేగా?

గిరి:—అయితే నాహితమంతా పరిహాసంగా పరిణమించిందన్నమాట. ఇదే ఆడతెలివి.

రాజ్యం:—(రూఢంగా) పరిహాసంకాదు. నిజమే. నేనుచేయ వలసిందేమున్నది.

గిరి:—ఏమున్నది! నీకు తెలియదా? మగడే.

రాజ్యం:—ఎవడామగడు? నీవేనా? (చీదరించుకొనుచు) ఛీ! ఛీ! హా! నీకు బుద్ధిలేదు. ఈ హితబోధలన్నీ నీచెల్లెండ్రతో అక్కల్తో చెప్పకోవెళ్ళి. సావం కుట్టవాడూ కడుపులో ఊహల్పాలాడినవే. వంప్రసంగిస్తాడో చూతామని ఊహిస్తావుంటే, అహా! బహుదాన్నను కొన్నావా? సంసారిననుకొన్నావా? అంతటితోవెళ్ళు, నీచెల్లెలాలి పిస్తా, బాగ్గతవెళ్ళువెళ్ళు. మాత్రయనవచ్చేవేళైంది. పరువు నిలుపుకో.

గిరి:—(ఇయపక్షి తనలో) నేనెక్కడా మంచిపోతే చెడుగు ఎరుసగా వస్తుంది (రాజ్యంతో) కేలు నేయకు తెలియ కన్నాను (అనినడస్తూ) మీవారువస్తే జాక్వరుగారు రమ్మ న్నారని చెప్పండి.

రాజ్యం:—ఏమో—నువ్వు చెప్పకో గాని. పెద్దమనిషిలాగా నచ్చి.....

(కామశాస్త్రి కూర్చుండి చూచి నిర్భాంతరడి నోరుకొట్టును. అది గిరిరావు కనుగునదని)

కామ:—ఎవరికోసం?

గిరి:—(పండుతూ హీనస్వరమున) ఆ. జాక్వరు గానా వచ్చారేమో అని.....

కామ:—అడవాళ్ళతో నీకేంపని?

గిరి:—మీరు ఎర్రమో అని అడిగినానులెండి?

కామ:—(ఏమేమో గొణిగి కోపం తెచ్చుకొని మీదికి వెళ్ళుచు) ఈ వీ లో నీకేంపని?

గిరి:—(కొంచెము నిబ్బరించి పరుషంగా) ఏం రాకూడదా? వీధి కొనేశావేం?

కామ:—మళ్ళామాట్లాడ్తావు! బడవా? నోరుముయ్యి, తన్నుస్తా?

గిరి:—నీకేమన్నా మతిపోయిందా ఏమయ్యా! అన్యాయంగా తిడ్తావ్.

కామ:—నీకు పోయింది. ఒళ్ళు కొవ్విన పనుల్లేస్తున్నావు. మెడకాయ విరిచేస్తావ్. చూడునాదెబ్బ (అని మీసాలు దువ్వుచు పైకి పోవును.)

గిరి:—కోపం తెచ్చుకొని, నీకు ఒళ్ళు సిమసిమలాడ్తూ ఉన్నట్లున్నది.

కామ:—అట్టే వాగావంటే పూడ్చిపెట్టిస్తా.

గిరి:—పో పో! అంతటితో పో. ఊరుకొంటున్నానని చూకుతున్నావే!

కామ:—ఏమిచేస్తావురా, వెధవ, రా. వేగుల్లేస్తావ్.

(అని నెట్టును.)

గిరి:—ఆ, ఆ. ఏమిటి? (అని జుట్టుపట్టుకొని కిందపడవేసి వీపున గుడ్డును.)

కామ:—ఏమేవ్ : ఓకేవ్ : బయటికిరావూ వీడుచూడూ.

గిరి:—(గుడ్డును.)

కామ:—చావు. గాడిదకొడకా ?

గిరి:—(గుడ్డును.)

కామ:—చావు గాడిదకొడకా ?

గిరి:—(విడిపించి జారుకొనుచుండును.)

కామ:—(లేచి దుమ్ము దుళుపుకొంటూ గిరినిచూస్తూ, ఇంటి వంక నడుస్తూ) మొనగాల్లునుకొన్నాడు. ఆయ్ గుడ్డుతోడే స్తాను కపర్దార్ ! (భార్యనుద్దేశించి) దీంతప్పగొయ్యా, దీని పని పట్టాలి. (నిష్క్రమించును)

చ తు ర్థాంక ము

మొదటి రంగము

(కల్యాణి పెరటిబావివద్ద నీళ్లు చేరుకొనుచుండును. కిశోరుడు ప్రవేశించును.)

కిశో:—(నవ్వుచు) నీళ్ళు నేను చేదిపెట్టనా ?

కల్యా:—అనసరము లేదులెండి! మాచేత నాను.

కిశో:—కోపమా ?

కల్యా:—కిప్పు లబద్ధమాడరు గాబోలు ?

కిశో:—అవసరాన్నిబట్టి అడవచ్చునని అధార్తీలున్నవి.

“నాగిబాళ్ళులందు వైవాహికములందు” వినలేదా యెప్పుడు. అంగులో మొదటి మోట్టు మీరే.

తెరచాటు

కల్యాణ:—అవీ, మీరు రాసుకొన్నవేగా !

కిశో:—మీరంటే

కల్యాణ:—కవులు

కిశో:—కవులకు ప్రధానపరికరాలు మీరు. అమరి లేక
కవిలేదు, కవిలేక ఆడుది లేదు. కవికి స్త్రీకి అవినాభావ
సంబంధం తెలుసునా ?

కల్యాణ:—అబ్బు! ఏంమాటల్నిర్పారండి! ఎందుకూ? ఆడుది
ఏడవనా. మీరు పొగడ్డానికేం.

కిశో:—కల్యాణీ! సౌందర్యాన్ని సానించేవాడు కవి. ఆ
సౌందర్యాని కాశ్చియుక్తి. అట్లానే కవిత్వానికి నీలలాంటి
దానివి నీవు. నీవులేక నేనూ లేను నా కవిత్వమూ లేదు.
నీవు నేను ఒకటే. అరమేందా ?

కల్యాణ:—(నవ్వుచూ) ఆహా! తేల్చారే చివరికి ?

కిశో:—తేల్చేదేమున్నది. ఇది ముమ్మాటికి సత్యం.

కల్యాణ:—సత్యం పేరెత్తకండి. సత్యానికి మీకుచాలాయెవం.

కిశో:—అదెట్లా వీలవుతుంది. సౌందర్యమే స్త్రీ, స్త్రీయే
సౌందర్యమన్నానా ? ఆ స్త్రీకి కవికి అవినాభావసంబంధ
మన్నానా ? అప్పుడు కవి - కాంత ఒకటేతా రన్నానా ?
కాబట్టి కవికూడా సౌందర్యమవుతాడు, "Truth is buty,
buty is tru'h" అన్నాడు టెనెసన్. ఇక సత్యం కవికిమార
మెటేతుంది ?

కల్యాణ:—అబ్బ! ఏమి తప్పుకొంటారండి. మొన్న బాపిదగ్గతి కలుస్తానని ఫేరిలో చేయివేసి పోయివచ్చారూ.

కిశో:—అందులో ఒక రహస్యముంది. వృద్ధిపొందుతూయున్న మన ప్రేమకున్నదే, మాధుర్యం రావాలంటే మధ్య ఒక రోజైనా ఒక పూటైనా యెడముండాలి. అతి సర్వత్ర వర్జయేత్తన్నాడు.

కల్యాణ:—ఏమి మాటలైంది. అందుకే మీ కవుల్లో వేగలే మంటారు. మగవారెన్నైన చెబుతారు. అందులో కవులంటే ఇహ చెప్పాలి.

కిశో:—నీవాహ కవయిత్రివి కారాదూ?

కల్యాణ:—అదిమీరే చేయాలి.

కిశో:—చేయడమేమున్నది. కవి కావ్యాల్లో లోకాన్నెలా ముగ్ధం చేస్తున్నాడో, నీవుకూడ సహజలావణ్య సుందర మూర్తితో లోకాన్నెలా ముగ్ధం చేస్తున్నావు. పుట్టుక తోనే నీచూపుల్లో ఎన్నిభావకావ్యాలు లేవు? అడుక్కొక ఉత్పలమాల, నీడకొక మత్తేభం, ముక్కుతో చంపకం, అహ! నీవాక ఛందశ్యాస్త్రినివి. నీవాక సజీవ కావ్యానివి. పుష్పవనానివి. నీలోలేనిదేదీ? కల్యాణీ! నాదృష్టికే ప్రపంచమంతా నీలోనే కనపడుతుంది. నీముందు కవులే వెజ్జితి తిరుగుతుంటే, ఇకనీకు కవిత్వమెందుకు? నీసాంగత్యం చేత నా కవిత్వానికి మెఱుక్కుడా వచ్చింది. నీతోడు నమ్మ నామాట.

త ర చా టు

కల్యాణ:—అయితే! నేను ధన్యురాలన్న మాట?

కిశో:—ముమ్మాటికి.

కల్యాణ:—(విచారముతో) ఎందుకీ పాడుచక్కదనం, అడవి గాచిన వెన్నెల.

కిశో:—కాయవలసిన చోటనే కాస్తున్నది. కల్యాణీ! నీమగడు చావడమే నీకు మేలయింది. లేకుంటే ముసలివనములో కాసేదేగా యీ వెన్నెలంతా?

కల్యాణ:—ఆ సువ్య నాకుశాశ్వతమా?

కిశో:—ఎందుకు కాదు?

కల్యాణ:—అయినా దొంగబ్రతుకే గదా!

కిశో:—నీకుదొంగబ్రతుకుగా నున్నదేమోగాని, నాకుమట్టుకు దొంగబ్రతుకుగానేయున్నది. నేనుగడిచే ప్రతినిమిష మమృత భాజనము; తినే దమృతము; త్రాగేదమృతము. ప్రపంచ మంతా ఆనందమయం నీవల్ల నేను మధురజీవనయ్యూ. కల్యాణీ! ఒక్కొక్క మాటున్నదే టెక్కలు కట్టుకొని నీమీద వాలాలనిపిస్తుంది.

కల్యాణ:—(స్పృహి నభినయించి) అవునుగానండీ! ఆకవి అల్ల రాశాడు, ఈకవి ఇల్ల రాశాడనడమేకాని ఒక్కమార్తైనా మీపద్యాలు వినిపించరు. నేను వినదగనా?

కిశో:—పద్యాలు పినిపించేంత సమయమేది?

కల్యాణ:—ఏదేదీ? ఒక్కటి మెల్లగా చదవండి మాలమ్మచాళు గుడికి వెళ్లారులండి ఇంతలోరారు.

కేశో:—(ఒక కాగితము తీసి) ఇవిగో నిన్నవే రాశా!

కల్యా:—ఎవరిమీదా?

కేశో:—నాకింకెవరిమీద రాయడానికి వస్తుందీ? నీమీదనే.

పాలకులై ప్రపంచ విభవంబున జాజ్ఞివ గొప్పవారి, నో
రీలవిగో శృణావమునఁ బ్రేయసి వారిప్రళంపరెల్ల ని
ర్మూలములయ్యె, బొందివిడిపోవకముందు గుభించువారిదే
మేలనుకొందు గాలము గమించిమరమ్ము కవుంగలింతలక.

హృదయము శాంతిలేని బ్రతుకెందలహారట కెందుమంచు బ
ల్కుగు రపవర్గవాదులు, తలోదరి! లాభముగావరాదు, నీ
పెదవులనుండి చింపడు పిన్ననినవ్వును తేనెమాటలో
మెడికిన భుక్తిపాత్రను సమీపము నేయుము శోధిగూనెడిక.

కల్యా:—పద్యాలెల్లాయున్నయో కాని మనబోటివాండ్లకు
పనికి వస్తరని మాత్రమర్థమైంది. మీరు చదవడంమాత్రం
బాగాయున్నది.

కేశో:—బాగున్నదం 'మతా' ఏమన్నానా!

కల్యా:—మా అన్నయ్యతో మా ఇంటికి రారాదుటండీ!
ఒకరోజు హరికవిద బాగా చదవుదురుగానీ! ఈ
పద్యాలు మాత్రం చదవకండి. మానాన్న కసలుగిట్టవు.

కేశో:—ఇప్పుడి కావ్యాలున్నధే మీ నాన్నగారికి గిట్టవంటే
ఇవి నెనుకొనివారనిచిచ్చిరాతలు కావు అసలువాళ్ళు
మాచుట్టూ బలాపారు.

కల్యా: — ఏమో! వెనుకటివాళ్లను నేనెఱుగను. ఇప్పటి
వాళ్లను నేనెఱుగను. నిన్నుతప్ప.

కిశో:—(నవ్వుచు) అదీ! నాఅదృష్టమే నన్నుతప్ప నీవెవరిని
ఎఱుక్కుండా ఉండాలనేగా నాకోరిక.

కల్యా:—(యోదించి) ఏమీ ఎఱుగనంటే! ఈయంభోళిశారూ
బలేశాగున్నది మీతోను.

కిశో:—అంటేకోప్పడకు కల్యాణీ! నీసౌందర్య కావ్యాల్లో
నాకు నానార్థములు, సద్వాలంకారాలూ గోచరిస్తు
యంటవి. నానిస్సారజీవనలోకంలో నీవాక ఆనందకుసుమ
వృష్టిని అబ్రహ్మ నీకుచిత్తమైన కల్యాణీ! నామమే
కూర్చాడు.

కల్యా:—అ! నా కల్యాణం కాటికిపోయింది. ప్రపంచానికి
నే నొక ముచ్చిబొమ్మనా, వంటించియంత్రాన్ని (కన్నీరు
పెట్టి) ఈపాటి రూపంకూడా లేకుండ చేయాలని ఇంటికి
వచ్చిన ప్రతివ్యక్తి నా వెంట్రుకలుచూచి కళ్ళలో కారం
పోసుకొనిపోతూ యంటాడు. నా పాలిటిదేవుడై మా
అన్నయ్య అప్పటిప్పుడని సమాధానాలు చెప్పి పంపుతూ
ఉంటాడు. (కొంతతాళి) ఆగాడు నీకుగూడ నే నసహ్య
మాతాగాబోలు.

కిశో:—పిచ్చిదానా! రూపాన్ని ప్రేమించేవాడు కాముడు.
పవిత్రప్రణయకామి రసీకు డనబడతాడు. సౌందర్యము
క్షణక్షణము నాడు వాణుతూ ఉంటుంది. దానికి చ్యుతి

కలదు గాని, ప్రణయానికి లేదు. అది వృద్ధిహిందీ బ్రహ్మాండాన్ని మ్రిగుతుంది. దాన్ని కొలిచేవాడే? దాని గర్భమున మహాపదార్థములు, త్రిలోకాలు నల్లపూసలై పోతవి. ఆ ప్రణయభిక్షకే నా కవితావీణ మ్రోయించడము. “గతించిన తెప్పచాటులో ఇప్పటి నీ విలాసమొకియించుక లేతగదా వయస్సునన్” అన్నాడు. వ్రమరుఖయాము విడిచి పోవలేక.

ప్రేయసీ ! నీ విమృగగంభీర భావ
గుంభితారంభ వీక్షణాంకుర శరంబు
మొన మొదలు గాగ ఆపుంఖముగ నెడండ
గ్రుచ్చుకొనిపోయె, పెడలించుకొనుట కున్న.

కల్యాః:—నాకేమీ అర్థం కాలేదు. చివరికి సున్నాపెట్టా రేమిటి, స్నేహానిక్కాదు గదా?

కిశో:—అర్థంలో నీ వాడిచూపు భాణమై నాహృదయములో దిగిపోయింది. అది యూడి రావడం వట్టిదని దీని భావం.

కల్యాః:—చూస్తే పద్యం, నడిస్తే పద్యం, పలికితే పద్యం. మా బ్రతుకంతా పద్యమేనా. ఆకవాళ్ళనిల్లా బజారు చేస్తున్నందుకు మీమీద దావా వేయవచ్చు ననుకుంటా.

కిశో:—దానికిగీత మీదాస్య మాతుండేమో?

కల్యాః:—(నవ్వి) మీరూ? ఎల్లకాల మా సౌందర్య వర్ణనే రాయకపోతే ప్రీత్యంత్రయ మని ఒక్కనాటకం రాయరాదూ. వీళ్ళకు బుద్ధివస్తుండేమో?

తెరచాటు

కిశో:—రాత్రులో సంఘసంస్కరణ జరుగుతుంది ననుకొన్నావూ
వట్టిది, బాగుపడ్డానికెన్ని గ్రంథాలేవు. చదివితే దానికి
కాలమే దివ్యోపధము.

కల్యా:—అండాక మాగతి యింతే?

కిశో:—మన హయాములో సంస్కరణ కలగక పోవడమూ
ఒక విధంగా లాభమే అయినది.

కల్యా:—ఏమిలాభమే?

కిశో:—నీవునాకు దక్కడమే?

కల్యా:—(విసుగుకొని) మాగోల మాచి.

కిశో:—నాయుద్దేశం మంచిదంటావా కాదంటావా?

కల్యా:—స్వేచ్ఛగా పెండ్లాడక పోయామూ?

కిశో:—ఇది పెండ్లి కాదూ!

కల్యా:—(సిగ్గుతో) ఊ, ఊరుకొంపి.

కిశో:—స్త్రీపురుషుల ప్రణయమాఘర్యానికి వివాహమొక
విచ్ఛిత్తి. దానిలో స్వేచ్ఛలేదు. కోరికలీరికలెత్తవు. వారు
తెక్కలేని పిట్టలు.

కల్యా:—మీమాటలు నాకు ఇప్పుడు వింతగానున్నవి.

కిశో:—ఈ చెలిమికి మేరయేదీ? ప్రేమపుష్ప మందులో
అనుక్షణము మొగ్గవేయును. నా హృదయానికి నీవు
రాణివి. నీసన్నిధి నేకొక చక్రవర్తిని.

కల్యా:—ప్రపంచ మామోదించవద్దుటండీ?

కిశో:—లోకముగ్రుడ్డిది, కుంటిది. దానికి వేయి నాలుకలు, వేయినోళ్లు, ఫీతిలేదు, నియమములేదు. నేడు తూర్పుగా రేపు తర్తంగా నది పరుగులెత్తుతుంది. దానికి హృదయము లేదు. ముసలిగడియారము, నా ఆమోదానికి నా ఆత్మ సాసతాయి. అది నీలో నిలిచిపోయినది. తుడిచివేయుట కెవరితరము.

(తెరలో)

ఓకేవ్ కల్యాణీ! పెరట్లోనే చచ్చావులే. ఇంకా నీనీళ్లు నాశనంగానూ రావేమే!

కల్యా:—(ఉలికిపడి) అదిగో! మానాయనమ్మ కేక వేస్తున్నది. దీనిపోరు పడ లేకపోతూఉన్నాను. నిమిష మూరకొడు, (గొంతెత్తి) వస్తున్నానే, ఎందుకట్లా అరుస్తావు.

కిశో:—నీకు బాడీగార్డన్నమాట.

కల్యా:—అంటే,

కిశో:—కాపలాబ్ల బతు.

కల్యా:—బాగా చెప్పారు. (అని బిందెపెత్తుకొనలేమి నభినయించి) కాస్త బిందెపెత్తుతారా?

కిశో:—(బిందెపెత్తి ముద్దుపెట్టుకొనును.)

కల్యా:—(నీళ్లుచల్లును.) నిష్క్రమించును

రెండవ రంగము

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారు, రామచంద్రుని ఇంటినుండి అరుగుమీద కూర్చుండియుందురు.)

రామ:—సాపం ! కామశాస్త్రిగారి అల్లుడికి కాళ్ళు వాపు చూపినవట.

బ్రహ్మ:—(ఆశ్చర్యంతో) ఏమిటి ! మొన్నపెండైన—

రామ:— ఆ. ఆ. చాటుబోయినవాడు లెంకి. పుట్టిన బిడ్డ ఎక్కడ ననురాస్తుందో అని తెచ్చికట్టాడు.

బ్రహ్మ:—ఏమిటి ! చెప్పరూ !

రామ:— మూలిగే నక్క తలమీద తాటికాయ పడ్డదని ఇందులో కేసులు, కోర్టులకు తిరగడం, నానాభాగా యున్నదిలెంకి.

బ్రహ్మ:—కేసేమిటి ?

రామ:—ఎవడోగిట్టనివాడు, శారదాఆస్తుక్రింద అర్జీపెట్టాట్ట.

బ్రహ్మ:—మన బ్రాహ్మలే ననుకొంటా ?

రామ:—కామశాస్త్రి వట్టి దుర్మార్గుడులెంకి, విరోధులకేం బోలెడుమంది.

బ్రహ్మ:—దుర్మార్గుడూ ? పెద్దమనిషినే నా ఊహ.

రామ:—వాడు కాల్చిన కొంపలెన్ని

బ్రహ్మ:—నాకీ గొడవలన్నీ పట్టనండీ ! నేనేమో ! నా కొం పేమో.

రామ:—నేనెఱుగనూ! మీ యోగ్యత చిరకాలంనుండి మీ వంశం సదాచారాలకు నిలయం. మీతండ్రిగారు బ్రహ్మ యజ్ఞంచేసిన రోజుల్లో నేను స్వయంగాచూచాను. వారి ఔదార్యం, వారి యోగ్యత, వారి విగ్రహపుష్టి! సాక్షాత్తున్నాను తేజస్సు ఆముగాన తాడవిస్తూఉండేది.

(స్మృతిపరిచయించి) అదుగమటచా! మన కల్యాణికి వెంట్రుకలెప్పుడు తీయించాలనుకొంటున్నారు.

బ్రహ్మ:—నాదేమిలేదు! మావాడిదే!

రామ:—వద్దంటాడా?

బ్రహ్మ:—వద్దంటేమానేస్తామా? చదివించింది తెల్లచదువు కాదుటండీ!

రామ:—వీళ్ళోనేలు గానండీ! రోజులు మంచివికావు. త్వరగా ఆముత్యమంతా పని కానియ్యండి. నిందలు, నిష్ఠ రాటూరూ! మల్లా.

బ్రహ్మ:—ఈమధ్య నాభాగం నాకు రాసియ్యమని కాస్త తోకాడించాడులెండి. అది అటో ఇటో తేల్చి తరువాత,

రామ:—అంతవాడయ్యాడా!

బ్రహ్మ:—కాల మలా ఏమిస్తున్నది. ఎంతవాడన్నా అవుతాడు.

రామ:—(తలయూచి) ఆ. హా! సంఘసంస్కరణవాదికదూ! తెలిసింది. ఆమూర్తం లేకపోతే ఎట్లా! ఒకమారు మాయింటికి వచ్చి అదీ, ఇదీ, మాట్లాడుతూ చల్లంగా సంస్క

రణంపంటూ సాగించాడు. ఉపన్యాసం కాస్త సాగనిచ్చి ఆ సాళంగా లంకించుకొని శాస్త్రవాదనోకిదింపి, ఎడాపెడా నాలుగు పెట్టుపెట్టా. వీరి తెలివితేటలు మామందర సాగుతవటండీ. హనుమంతుడిముందు కుప్పిగంతులనీ! దాస్తో గుక్కతిప్పకోలేక బయటపడ్డాడు.

బ్రహ్మ:—(సంతోషపడుచు) అయిందీ! అంతపని, అదీ!

రామ:—కాకపోతే! శంకరభాష్యంలో ఈ కుక్కకాటకు చెప్పడెబ్బలు బోలె డన్ని.

బ్రహ్మ:—(సమ్మతిజూపుచు) మీ సాంక్షిత్వం అబ్బో! జగ ద్విఖ్యాతం. ఆలాంటిపరాధవాలు జరగాలంకీ. వీడికితోడు ఎవడో కిశోరుండట హృద్రముండాకొడుకు. ముంగలిజట్టు, వాడు, వాడివాలకం, నాకరికాలియంట నత్తికక్కుతుంది. కవిట, కవి. (అని చిరాకుపడును.)

రామ:—ఆ, ఆ కిశోరుడి విషయమే చెప్పొచ్చా! వాడు నాతో మొన్నమాట్లాడూ పూర్వం కవులేలేరు. నేనొక్కణ్ణే స్వర్గంనుంచి ఉడిపడ్డానంటూ నీల్లాడు. వాడికంత గర్వమో చూచారు, వట్టి బడాయికోరు, కోతల్రముడు వాడి ప్రవర్తనమే మీ బాగు లేదంటారు. మీ గుమ్మం లోకి రానియ్యకండీ.

బ్రహ్మ:—ఏదీ! నేనుండగా ఎన్నడూ రాలేదు. మావాడు. మీవాడు ఎక్కణ్ణో క్లబ్బులో అఘోరిస్తారట.

రామ:—మావాడితో చెప్పా! ఈ వారమంతా ఇల్లు కదల
నీయకుండా కాదంటరి వల్ల వేయిస్తాయన్నా.

బ్రహ్మ:—మంచిపని చేశారు. మావెధవకు మీచేత వేద
మన్నా చెప్పించాను గాను.

రామ:—తెల్లకూతల రుచి మఱిగినవాడి కున్నదే అండీ,
సంస్కృతాంధ్ర భాషలంటే కన్నుకట్టుతుంది. ఇంగ్లీషు
బళ్ళెల్లో పండితులకు సాసమెక్కడిది? బంట్లోనుకు తగ్గ
కుండా, డిల్లు మాష్టరుకు మించకుండా గిరిగీచెట్టారు.

బ్రహ్మ:—ఓ, వీళ్ళమొహం. వీళ్ళెంతేసిచినా, పండితుడి
కీర్తి పేర్లకు నస్తుండటండీ, పాండిత్యానికి విలువేమిటి? శబ్ద
శాసనమిది. అలాని కదుపాజ్జు లెక్కడిది.

శ్లో॥ ఆధ్యాత్మ పరమార్థాన్ పండితాన్ మామపాశ్చ
ప్రపంచమితి లఘు లక్ష్మీ నైకతాన్ మామపాశ్చ
అభీనవ మదళేఖా శ్యామగండ శ్శలావాం
సభవతివిసతంతుర్వారణం వారిణానాం.

అని భర్తృహారంత వాడభినందించాడు.

రామ:—చిత్తం. ఆ మహాత్ముడురాయని విషయమేమున్నది.

బ్రహ్మ:—రామచయస్ల వారూ! మనశాస్త్రాల్లో ఎంతంత
విషయమున్నదండీ, కుంకలకు తెలియదుగానీ?

రామ:—(భక్తి నభీనయించి) అయ్యో! అట్లంటారేమిటి?
ఈ వాయు విమానాలు. ఈ యంత్రసాముగ్రి, మెఱుఘు
దీపాలు ఒకటేమిటి. ఇప్పుడు మనంమాచే విచిత్రాలన్నీ

పూర్వముండేపో సుమండీ? ఆవాఙ్మయమంతా జర్మనీ
వాళ్ళకు చిక్కిందట, ఆవెధవలకు మనవాండ్లు పెట్టిందే
ఈ భిక్ష.

బ్రహ్మ:—సంస్కృతం వాళ్ళ కేలాగొచ్చిందండీ?

రామ:—అహో! మహాపండితులై పోయారు,

బ్రహ్మ:—(వితపడుచు) హేయ! హేయ! ఇదంతా రాసి
పెట్టారా ఋషులు శాస్త్రాల్లో.

రామ:—ఒకసారి పూర్వం ఆంజనేయస్వామివారు సీతా
న్వేషణార్థమై సువేలాద్రి నెక్కి ఒక్కమారు వాల
చాలనంచేశారట. ఆ వేగానికి ముగ్ధులూ లాకులములై
పోయినవట. ఆకును పిప్పికి అక్కడక్కడ కనపడుతూ
యుంబుదిగా వేళ్లలో చూడలేదుటండీ! ఏహేయ,
కృష్ణ! కృష్ణ! నాశనమైందని.

బ్రహ్మ:—(ముక్కున ప్రేలునిల్పి) మహానుభావుడు సుమండీ!
స్వామివారు.

రామ:—ఏమిటలా సెలవిస్తారు. అఖండ కవీశ్వరుడు గమా
నవవ్యాకరణ పండితుడు.

బ్రహ్మ:—ఈ వెధవలంతా! భూగర్భ శాస్త్రజ్ఞులమని తెగ
నీలుతారూ ఇదా రహస్యం.

రామ:—వీళ్ళ పిండాకూడు.

బ్రహ్మ:—అయితే మన ప్రాంతాలక్కడా యీ కుదుపు
వస్తుందంటారూ.

రామ:—(అసమ్మతితో చేయి యూచుచు) రాదు. రాదు. క్వెట్టా అంటే అక్కడ రామాలయమా? అంజనేయూ. లయమా? మేచ్చరాజ్యం, విన్నారూ పూర్వం గరుత్మం తుడు తల్లి గాస్యాన్నీగడానికి అమృత హరశార్థమై వెళ్ళి వలసి వచ్చిందట. అప్పుడా మహాపురుషునికి ఆకలైందట. కశ్యపబ్రహ్మ యున్నాడే కుమారుని కరుణించి నాయగా సముద్రాల్లో నివాసులున్నారు. వారి నాహరించి వెళ్ళమంటూ, అందులో బ్రాహ్మకున్నాడు అతన్ని మట్టుకు ముట్టుకోవగని శాసించాట్ట. చూదామా! ఏ కష్టాలు వచ్చినా మేచ్చముండాకోడుకులకే సుమండీ?

బ్రహ్మ:—అదీ, అదీ? బ్రహ్మనందమైంది.

రామ: (లేచి వెళ్తుచూ) నేరకవస్తా! అమ్మాయికి శ్రీఘంగా వశనం....

బ్రహ్మ:—అ. అ. (నమస్కరించుచు.)

(నిష్క్రమించుచు.)

పంచమ రంగము

(కల్యాణి పసిబిడ్డను పొత్తుల్లో మంచుకొని క్యామలతో ప్రకరించుచు.)

కల్యాణ:—(పొత్తులలోని బిడ్డను చూస్తూ కన్నీటితో) వదినా! నాకొడుకుని ప్రాణాలతో పార నేస్తావా? వదినా! ఏడుస్తున్నాడు. వనిగా! ఏకవదానికూడా హక్కు లేకుకమా?

తె ర చా టు

వదినా నా తండ్రికి అబ్బో! ఈచేతుల్లో అద్వానాన (అని వాచుచుండును.)

శ్యామ:— (కల్యాణిని కొగిటపట్టుకొని) ఏడవకు.
(పిల్లవానినిచూచి) నాయనా! ఈ చక్కదన మడవిపాలు చేసుకొంటున్నాము. బ్రహ్మకనిబిడ్డ బారెడసి, ఈశ్వరుడు నీకెంత చక్కదన మిచ్చాడురా! తండ్రీ!

కల్యా:—వదినా! లోకంలో పుట్టి పిల్లలాంటివాడు కామా? నాకొడుకు? నాబాబుల్ని రక్షించేనారే లేరూ వదినా! నా కడుపులో కతులు చూసుకొని పోతూన్నవి. ఫిరంగులు పేల్తున్నవి.

శ్యామ:—అమ్మా! నీవు పుత్రిప్రేమచేత మన రహస్యం మఱచి పోతిన్నావు. పిల్లవానికి వచ్చిన పరవాలేదు. ఏ తల్లెనా! నా భాగ్యమా అంటూ పెంచుకొంటుంది. అమ్మా! ఏడవకు.

కల్యా:—నిజమా? వదినా! నిజమా. నాకొడుకు బ్రతికే రారే యన్నదంటావా వదినా! ఈ రాశ్వమీద నావెన్న ముద్ద సంచుతావా?

శ్యామ:—(పిల్లవానిని బలవంతంగా యెత్తికొని) ఏడవకు! నాయనా! ఏడువకు

‘ఊరుం చేరుసు లేక యే గగనమందో లీనమైయున్న ఆ శ్యామరామ నిను రక్తమాంసయుత కుంభంబందు బంధించి ని స్సరంబైన మనుష్య మండల నివాసప్రాప్తి కల్పించి నా జీరాజీ! అతడే సమర్థుడగునోయీ ముక్తి నీకీడుగక.

ఆ భగవంతుడు మాకన్నా నీయకూడదా సీలాంటి కొడుకును. సంసారముచేస్తున్న మాకులేని సంతానం కల్యాణీ! నీకిచ్చి యపరాధు మోయించి, అడవి కర్చిస్తూ ఎంత చుప్పనాతితనం చూపించాడే! అమ్మా!

కల్యాణి:—వదినా! నా కొడుకును విడిచి నన్నొక్కదాన్నే తీసుకోపోతావు గాబోలు. ఆ. ఆ! నేనురాను. నా చిట్టి తండ్రితో వుంటా. మా నాన్నను విడువను. చంపు చంపి (నల్లరినభినయించి) ఎన్నడూ మొగుడిమొగు మెఱుగని వెంకటేశ్వరుగారి కోడలు కొడుకును గంటే! బ్రహ్మాండమైన యుల్లవాల్నా, ముద్దులు, ముచ్చట్లు, గంతులు, గల్లంతులా! వదినా! నా కొడుక్కు మూతి విజులు, ముక్కువిజులులా వదినా! నీక్కుడ! నీక్కుడ నాశండ్రిమీద ద్వేషమే! ద్వేషమే. మా అన్నయ్యా, మా నాన్న ముద్దులాడ దగదా? తగదా?

శ్యామ:—కల్యాణీ! పుత్రప్రేమచేత నీవేమేమో అంటున్నావు. అప్రతిష్ట కేడుస్తున్నాముగాని అమ్మా! ఎంత సంతోషించేవాళ్లమో! అమ్మా! ఇకనీవు కాస్తగుండ నిబ్బరం చేసుకోవాలె, తెల్లవారవస్తుంది.

కల్యాణి:—నేనొక్కదాన్నే! అమ్మబాబో! ఒంటరిగానాతండ్రికి పాలో ఎవరిస్తారూ. మిణుకు మిణుకుమను నా చిట్టితండ్రి ప్రాణం యే క్షణరజంతు గర్భాన మలగిపోతుందో వదిలా (ఏకారంగా మిన్నుచూస్తూ) అమ్మయ్యా! అదిగో రాక్షస సంఘం నా కడుపుచిచ్చుమీద పండ్లునూర్తు యున్నది.

తెరచాటు

(తొమ్మిదికొట్టకొని) అయ్యో! వేయినోళ్లతో, వేయినాల్కలతో వదినా! ఘోరము! ఘోరము! యీ సంఘానికి నాశనం రాదూ; ఎప్పుడు, ఎప్పుడు; ఇంకెప్పుడు (తాళి) రానీ! రానీ! పాపాణహృదయలు, స్వార్థపరులు (భయపడుచు వెనుకకు నడచి) అదిగో! నా స్వరాన్ని నా ముక్తిని, ఈపుట్టుపేదను, నాలెఱచాటు కొడుకును, కరకర నమలి చప్పరించు రాక్షససంఘం, అదిగో! ఆ యుక్కురథాన్ని వాయువేగాన దొర్లించుచున్నారు. పసిబిడ్డల ప్రాణలారతులు. విరెంతువుల గుండెలు గుగ్గిలాలు. ఒహో! (కన్నులు మూసికొని) ఆదృశ్యం కన్నులూపివేతూడిన్నవి.

యవనిక పడుచు

సమాప్తము

కవికోకిల, కవిశావికారద, ఉభయభాషాప్రవీణ

జి. జాషువ గారి

అపూర్వ గ్రంథములు

(1) ఖండ కావ్యము	1 భాగము	1—0—0
(2) ఖండ కావ్యము	2 భాగము	1—0—0
(3) విరచాసి		1—0—0
(4) గబ్బిలము	1 భాగము	1—0—0
(5) స్వప్నకథ		1—0—0
(6) కాందిశీకుడు		1—0—0
(7) ముంటాజుమహలు		1—0—0

నూతనముగా రచింపబడి వెలువడినవి.

(1) గబ్బిలము	2 వ భాగము	1—0—0
(2) ఖండ కావ్యము	3 వ భాగము	} 1—0—0
(ఇందు కైహింద్, బోవ్ బిరులు, బోవ అంతర్ధాన గాథ వగైరా పద్యములు ఎన్నియో చేర్చబడినవి)		
(3) వీరాబాయి (చరిత్రాత్మకమైన నాటకము)		1—4—0
(4) తెరచాటు (సాంఘిక నాటకము)		1—4—0

వేంకటాచలండ్ కో., బెజవాడ

మద్రాసు	తెనాలి	బెజవాడ (బహర్) కర్నూలు
చెన్నై	తాతేపల్లి గూడెం	చిత్తూరు
హైదరాబాద్	రాజమండ్రి	కడప
గుంటూరు	పాలకొల్లు	కంభం
		సికింద్రాబాదు

[మూల్యము రూపాయి నాలుగు అణాలు]

15095

